



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2617

2618

2619

2620

52

b-84

2010

Չ99.19 ՆՈՐ ԴԱՍԱԳՐԳԵՐ

ՀԱՄԱՌՕՏ

ԴԻՑԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՕՐԻՆԵՑ

Գ. ՄՍԵՐԵԱՆ

ԻԶՄԻՐ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՄՍԵՐԵԱՆ

1878

32

32043 - Կ. Կ.

(2631 / 41)

15857-58

ՀԱՄԼԹՕՏ

ԴԻՑԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Միցարանութիւնը հեթանոսութեան աստուածներու, կիսաստուածներու և դիւցազուններու առասպելախառն պատմութիւնն է:

Միցարանութեան ծագումնի վրայ խօսիլ մեր նպատակէն դուրս ըլլալով՝ բաւական կը համարինք ըսել որ նախապատմական ժամանակներ հնդկադերմանիկ ցեղերէ սկսած՝ և տեղական պայմաններու համեմատ փոխուելով, Ասորեստան, Եգիպտոս, Փիւնիկէ ու ասկէ ալ Յունաց մէջ մտած է՝ որոնցմէ առած են Հռոմէացիք առանց զգալի փոփոխութեան:

Միցարանութիւնը չորս մասի կը բաժնուի, առաջինը՝ Երկնային, երկրորդը՝ Ծովային, երրորդը՝ Երկրային ու չորրորդը՝ Դժոխքի աստուածներու վրայ կը խօսի: Հինդերորդ մաս մ'ալ կայ որ Յունաց պատմութեան առասպելական ժամանակներու կը վերաբերի:

ԵՐԳՆԱՅԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

ԿՐՕՆՈՍ, ՅԱՆՈՍ

Ամեն բանէ յառաջ Քառորդ կար, աճև ու կոչո՞ղ զանգուած՝ ուր ամեն տարրերը կը գտնուէին խառն 'ի խուռն:

Ետքէն երբ ստեղծագործութիւնը սկսաւ՝ Ուրա- նոս(1) իր քրօնը Էստայի(2) հետ ամուսնանալով երեք զաւակ ունեցաւ, Տիտան, Կրօնոս(3) կամ Սաթուր- նոս և Ռէա կամ Կիւրեղա: Թէև Տիտան անգրա- նիկն էր՝ բայց Կրօնոս խոստանալով անոր որ իր ա- ըու զաւակները չսպրեցընէ՝ անդրանկութեան ի- ըրաւունք ստացաւ, ու իր հայրը դահլընկեց ընելով՝ Կրետէի վրայ թագաւորեց:

Կրօնոս առաջին աստուածն եղաւ, որու պար- սիկները Զրուան և հռոմայեցիք Սաթուրնոս անու- նը տուած են:

Կրօնոս իր խոստումին հաւատարիմ մնալով՝ զոս- լակները կուլ կու տար և արդէն իր Վեստա անուն անդրանիկ աղջիկը, Գեմետրը, Հերան, Պղուտոնն ու Պոսիդոնը կլլած էր՝ երբ իր կիներ Ռէա վերջին

(1) Ուրանոս՝ երկին. Սանստրիմ՝ վերանա, այսինքն վերինս:
(2) Էսթա՝ երկիր:
(3) Սէր կրօն քառու ասիւ ելած էր կարծաթ. Կրօնոս յոս- նարէն դարձ էր նշանակէ:

զաւակը ազատել ուղեւով՝ գաղտուկ տեղ մը քա- շուեցաւ. հոն ծնաւ զԱրամազդ և անոր տեղ քար մը ներկայացուց իր էրկան. Կրօնոս այս քարը կլլեց:

Ռէա զԱրամազդ Կրետէի քուրմերուն յանձնեց և Ամաթիէա այժըր զանի սնոյց. քուրմերը Արա- մազդի օրօրին բոլորտիքը պարելով իրենց նիզակ- ներով վահաններուն կը զարնէին որպէս զի Կրօ- նոս անոր ձայները չլսէ:

Տիտան՝ Կրօնոսի եղբայրը տեսնելով որ իր որ- զիքը թագաւորութենէ անժառանգ պիտի մնան, իր եղբորը դէմ պատերազմ բացաւ և անոր յաղ- թելով՝ զան իր Ռէա կնոջը հետ բանտարկեց: Սա- կայն Արամազդ որ չափահաս եղած էր իր մայրն ու հայրը բանտէն ազատեց: Ասոր վրայ Կրօնոս իր կնոջ խարէութեան ներեց: Ետքը Արամազդ եղբայրներ ունենալ ուղեւով իր հօրը ըմպելի մը խմցուց որով Կրօնոս նախ Արամազդայ տեղ կլլած քարը՝ ու յե- տոյ Վեստան, Գեմետրը, Հերան, Պղուտոնը և Պոսիդոնը փխսեց: Բայց Կրօնոս ճակատագրէն ի- մացած ըլլալով որ բանտէն ելածին սէս՝ Արա- մազդ իր գահը պիտի յափշտակէ, անոր դէմ պա- տերազմ բացաւ:

Արամազդ իր եղբարց հետ միանալով՝ Կրօնոսին յաղթեց, որովհետև Կիկլոքները իրեն համար շան- թը, Պղուտոնին համար սաղաւարտ մը՝ ու Պոսիդո- նին համար երեքժանի մը շինեց էին: Կրօնոս Խաալիա քաշուեցաւ ուր կը թագաւորէր Յանոս՝ որ ետքէն աստուածի կարգ անցաւ: Յանոս մեծ սիրով ընդու- նեցաւ զինրը: Ասոր փոխարէն Կրօնոս խնայտութիւն

չորհեց անոր՝ որով նա անցեալը չէր մոռնար և սպազան կը գուշակէր. այս պատճառաւ Յանոս երկու դէմքով կը նկարագրուի, մէկ ձեռքը գաւազան՝ ճախարհները պահելուն, և միւսը բանալի մը՝ դռները հնարած ըլլալուն համար: Չափազանց խաղաղութեամբ թեամբ թագաւորելուն՝ խաղաղութեան աստուած էր Յանոս, և Նումա Բոմբիլիոս՝ ի պատիւ ասոր պղնձէ տաճար մը շինեց՝ որու դռները պատերազմի ատեն բաց՝ ու խաղաղութեան ատեն դոց էին: Տարւոյն առաջին ամիսը Յանոսի անունով Յունուար ըսուեցաւ, իբրև թէ տարւոյն դուռը ըլլալուն՝ և տասներկու ամիսներու համեմատ՝ իր տաճարին մէջ տասներկու բաղին կար:

Յանոս և Արօնոս մէկտեղ թագաւորեցին իսաւրիայի վրայ. Արօնոս այն տեղի ժողովուրդը կրթեց ու անոնց օրէնքներ տուաւ. Արօնոսի թագաւորութեան ժամանակ մարդիկ այնչափ երջանիկ եղան որ նոյն ժամանակը Ռսկեղար կը կոչուի, անմեղութեան դար՝ որ երկիրը առանց մշակութեան անոնց պիտոյքը կը բերէր. ասոր յաջորդող դարերը Արծաթի, Պղնձի և Երկաթի դարեր ըսուեցան մարդկանց՝ երթալով դէշնալուն համար: Ռսկեղարու յիշատակը անմուսաց պահելու նպատակով՝ հռոմայեցիք Սաթուրնական անունով տօներ հաստատեցին որոս դեկեմբեր ամիսին մէջ կը կատարէին. ասոնք ծայրայեղ աղատութեան և խնդութեան օրեր էին ուր տէրերը իրենց դերիներուն կը ծառայէին, ամեն աշխատութիւն կը դադրէր, մարդիկ իրարու նուէր կը դրկէին, սովորութիւն՝ որ մինչև հիմա մնացած է կաղանդին օրը:

Թէև Արօնոս Արամազդի հայրն է, բայց իբրև ամենէ մեծ աստուածը չնկատուիր, և իր պաշտօնը նոյնքան տարածուած չէր: Մասնաւորապէս Հռոմի ու Աարդադինէի մէջ յարդի էր՝ ուր մարդագորհեր կը նուիրէին իրեն:

Արօնոս սկարացած ծերունիի մը դէմքով կը նկարագրուի, մէկ ձեռքը մանգաղ մը և միւսը աւազնոց մը՝ որ ժամանակը կը ցուցնէ՝ ժամանակի աստուածը ըլլալուն համար:

Արօնոսի կինը՝ Ռէյա կամ Աիւբեղէ՝ աստուածնէրէ շատերու մայր ըլլալուն՝ ամենամայր ըսուած է և դուրսը աշտարակաձև թագով մը կը նկարագրուի առիւծներով լծուած կառքի մը մէջ նստած:

Էստա՝ Արօնոսի մայրը՝ այսինքն երկիրը, կը նկարագրուի կնոջ մը նման և ձեռքը սկուտեղ՝ կամ թմբուկ մը բռնած:

ԱՐԱՄԱԶԴ, ՀԵՐՍ

Պիոս կամ Արամազդ(1) իր եղբարց օգնութիւնով Արօնոսը դահլնիկեց ընելէ ետքը՝ զաշխարհ անոնց հետ բաժնեց. ինքը երկինքը առաւ, ծովը Պոսիդոնին տուաւ ու դժոխքը Պրուտոնին: Բայց էստայի զաւակ հսկաները՝ զինքը վար առնել ուղեցին և համարձակեցան երկինքին մէջ զանի պաշարել: Մինչև անոր հասնելու համար՝ Օսա լեռը Պէլիոնին վրայ հանեցին ու անոր վրայ ելլելով՝ երկինքը ժայռեր ու բոցավառ ծառեր կը նետէին:

(1)Սանսքէթէ՝ ահորտ Բազաս, այսինքն՝ հոր Էմաստութեան:

Արամազդ բոլոր աստուածներն ու դիցուհիները իրեն օգնութեան կանչեց: Ափկիանու ու Թ՛Նէթիսի աղջիկը՝ Սաիքս ամենէ առաջ հասնելուն համար իբրև վարձատրութիւն, Արամազդ որոշեց որ Սաիքսի անունով եղած երգումը անբռնարարելի ըլլայ: Բագոսի, Աթենասի ու Հերքիւլէսի քաջութիւնով հսկաները յաղթուեցան:

Արամազդ շատ կիներ ունեցաւ, որոնց մէջ ամենէ երևելին էր իր քոյրը Հերա: Բազմամիւզ գաւառիներ ալ ունէր, որոնց գլխաւորներն էն Քասթօր և Պոլիւկտիս, Մինուլս և Ռատամանտ, Արքաս, Պեղասգոս, Սարբէտոն, Արգոս, Հերքիւլէս, Ամփիոն, Պէրսէոս, Դեւկալիոն, Գարգանոս, Պրօզէրբին, Ինը մուսաները, Արէս, Հէրմէս, Ապօղոն, Արտեմիս, Աստղիկ, Աթենաս, Բագոս:

Արամազդ աստուածներու տէրը կը համարուէր, ամենափօ, ամենաբարձի, ամբողջային և անյաղճելի ամականները կը տային իրեն, և երբեմն մասնաւորապէս պաշտուած տեղերու անուաններն ալ կը կցէին, երբեմն Ողիմպեան Արամազդ, երբեմն Կասլիտուեան և երբեմն Ամնոնեան. դահի մը վրայ նստած կը նկարագրուէր, մէկ ձեռքը արքունի գաւազան և միւսը շանթեր բռնած, ստքերուն տակ թևատարած արծիւ մը:

Հերա կամ Յանոն՝ ինչպէս որ ըսինք Արամազդի քոյրն ու կինն էր: Արամազդ զայն իրեն կնութեան անելու ատեն՝ Հերմէսի յանձնեց որ ամեն աստուածները, զմարդիկ և կենդանիները հրաւիրէ: Հրաւերն ընդունեցան ամենքն ալ՝ բաց ՚ի Քելօնէ յաւերժահարսէն որ դետի մ'եզերքը կը բը-

նակէր. Հերմէս զանի պատժելու համար՝ անտկովը մէկտեղ դետին մէջ նետեց ու զայն կրիայի փոխեց:

Հերա և Արամազդ սիրով չտպրեցան, բանատեղծներու ըսածին նայելով՝ Հերա նախանձոտ ու գէգ բնութիւն մ'ունէր. կը պատմուի որ օր մը՝ բարկանալով Ողիմպոսէն հեռացաւ ու Եւպէկղզին քաշուեցաւ. ասոր վրայ Արամազդ իր կինը գանկու համար՝ արձան մը հարսի հազուստով հազուեցուց ու կառքով Պլատիի փողոցները պըտրացուց: Հերա ըսածին պէս որ ուրիշ կին մ'իբտեղը պիտի անցնի՝ պահուած տեղէն կ'ելնէ կառքին կը մտի և բարկութեամբ հարսին հազուստը կտոր կտոր ըրած ատեն՝ կը տեսնէ որ արձան մ'էան ու իր ամուսնոյն կը ներէ:

Ուրիշ անգամ մ'ալ Արամազդ իր կնոջը հետ ունեցած կռիւներէ ձանձրացած՝ զանի երկնի ու երկրի մէջտեղ կախեց ոսկի շղթայով մը՝ և կից մը տալով Ողիմպոսէն վար գլտորեց Հեփեստէսը որ զանի ազատել ուզած էր:

Հերա չորս զաւակ ունեցաւ, Հելիէ, Ստղիկ, Դուսին և Հեփեստէս: Հերա զահի վրայ նստած կնոջ մը պատկերով կը նկարագրուի, մէկ ձեռքը արքունի գաւազան, միւսը իլ մը, գլուխը թագ մը և ոտքին տակ սիրամարգ. սա մասնաւորապէս յարգուած էր Սամոսի, Արկտի և Կարթագինէի մէջ:

ԱԹԵՆԱՍ ԿՏՊԱԼԼԱՍ

Աթենաս՝ Արամազդին ու իմաստուն Մէթիսի աղջիկն էր։ Արամազդ զՄէթիս յղութեան ատեն կլեց որպէս զի իրմէն աւելի խելացի զաւակ մը չծնի։ Բայց կլլածին պէս՝ սաստիկ գլխի ցաւ մ՝ դգաց։ Հեփեստէս իր հօրը գլխի ցաւը դադրեցընելու համար՝ կացինի հարուածով մ՝ անոր գլուխը պատուեց, ուրիկէ Աթենաս դուրս ելաւ բոլորովին զինուած։ Յետոյ Աթենաս հսկաներու պատերազմին մէջ հօրը օղնութեան երթալով՝ իր քաջութեամբ երևելի եղաւ ու աստուածներու խուճիին մէջ նշանաւոր տեղ մը բռնեց։

Աթենաս միայն պատերազմը չէր սիրէր՝ այլ և գեղարուեստները՝ ու կ'ըսեն թէ սրինգը ինքը հնարած է։ Բայց օր մ՝որ ան գործիքով կը զուարճանար՝ դիտեց որ Հերա ու Աստղիկ իր վրայ կը խընդային և աղբիւրի մը մէջ նայելով տեսաւ որ սրինգ ածելու ատենը քիթը բերանը ծուլուն համար էր, անոր վրայ սրինգը նետեց ու մէյմ՝ ալ ձեռք չառաւ։

Աթենաս թէև ամեն բանի մէջ ճարտար՝ բայց Լիւդացի Իդմօնի Արաքնէ աղջիկը իր սեռին վերաբերող գործերու մէջ անոր հետ մրցելու համար ձախեցաւ և իրօք անորմէ ճարտար գանուեցաւ։ Ասոր վրայ Աթենաս բարկանալով իր մադուկը անոր գլխին նետեց։ Արաքնէ աս նախատինքին չկրցաւ դիմանալ ու ինքզինքը կախեց՝ աստուածները իր վրայ գլխալով՝ զինքը սարդի փոխեցին։

Պոսիդոն ալ Աթենասի հետ վէճ մ՝ ունեցաւ Յու-

նաստանի գլխաւ որ մէկ քաղքին անուն դնելու առթիւ, վասն զի Աթենաս ինքը կ'ուզէր դնել այդ անունը։ Գործը դատի ընկաւ ու աստուածները որոշեցին որ երկուքնէն ո՛վ որ աւելի պիտանի բան մը հնարէ՝ ան իրաւունքը ունենայ այն անունը դնելու։ Պոսիդոն՝ իր երեք ծանիին մէկ հարուածովը ձի մը հանեց դեմնէն՝ ու Աթենաս իր նիզակի մէկ հարուածովը ձիթենի մը։ Յաղթանակը Աթենասի մնաց։

Աթենաս գեղեցիկ կնոջ մը պատկերով կը նկարագրուի, գլուխը սաղաւարտ և անոր վրայ բուսի մը։ մէկ ձեռքը նիզակ՝ և միւսը Էգիս սուպարը, որու վրայ Մէտիուսի գլուխը նկարուած էր։ Լատինացիք զինքը Մինէրվա կը կոչէին։

ԱՐԷՍ, ԱՍՏՂԻԿ ԵՒ ԵՐԵՒ ՇՆՈՐՉՔՆԵՐ

Արէս զոր լատինացիք Մարս կը կոչէին, Արամազդի և Հերասի զաւակն էր։ Հերա զանի Իդա լեռին վրայ մեծցուցած էր, այս լեռին քուրմերը զինքը վարժեցուցած էին ամեն տեսակ մարմնական կրթութիւններու։ Պէլլոնա քոյրը իր կառքը կը բաշէր։ Արէս անգամ մը բարկանալով Պոսիդոնի Ալիքոտիոս տղան իր աղջիկը նախատելուն համար՝ զանի սպաննեց։ Պոսիդոն իր տղուն մահուան վրայ յուսահատած՝ զԱրէս Աստուածներուն անջև դատի կանչեց, բայց Արէս անմեղ դատուեցաւ։ Այս դատաստանը Ատիկէի մէկ լեռին վրայ կտրուեցաւ, որ այս պատճառով Արխալագոս՝ այսինքն Արէսեան ժայռ ըսուեցաւ։

Արէս մասնաւորապէս յարգուած էր հռոմէացւոց մէջ, որոնք զիրենք անորմէ սեռեալ կը համարէին: Օգոստոս կայսրը անոր անունով հոյակապ տաճար մը շինել տուած էր, որու քուրմերը տասներկու վահան կը պահէին, որոնցմէ մէկը երկինքէն ինկած կը համարուէր:

Արէս էրիկ մարդու գէմքով կը նկարագրուի, գլուխը սաղաւարտ, ձեռքը նիզակ՝ և սովորաբար երկու ձիերով լծուած կառքի մը մէջ նստած:

Աստղիկ կամ Աֆրօտիդ՝ Արամազդի աղջիկն էր, կամ ըստ ոմանց ծովու արիքներէն ծնած: Զեփիւռ զան Կիպրոս տանելով՝ անոր՝ կրթութիւնը ժամերուն յանձնեց: Երբ Աստղիկ Ողիմպոսի մէջ երևցաւ, ամենքն ալ անոր գեղեցկութենէ հրապուրուելով՝ ամեն մէկը կ'ուզէր զան իրեն կնութեան առնել, բայց Արամազդ զանի Հեփեստոսին տուաւ շանթը հնարելուն իբրև վարձատրութիւն. անցարմար ամուսնութիւն մ'էր այս, որովհետև Հեփեստոս Ողիմպոսի ամենէ տղեղ աստուածն էր:

Աստղիկ իր ամուսինէն դժգոհ՝ քանի մը մահկանացուներ իր պաշտպանութեան ներքև առաւ, որոնց մէջ նշանաւորն է Ատոնիս հովիւը, որ կատաղի վարազի մը զոհ եղաւ, բանաստեղծները կ'ըսեն թէ վարդի փուշ մը օր մը Ատոնիսի մատը մտնելով՝ վարդը անոր արիւնով ներկուեցաւ: Ան ատեն դիցուհին հրամայեց որ այնուհետև վարդը կարմիր մնայ:

Սթեհաս և Հերա՝ Աստղիկի հետ իրենց գեղեցկութեան համար վէճ մ'ունեցան: Արամազդ չու-

ղելով վճիռը ինքը տալ՝ Պարիս հովիւին յանձնեց մրցանակը ամենէ գեղեցկին յանձնելու պաշտօնը: Պարիս զայն Աստղիկին տուաւ:

Աըսուէր թէ Աստղիկ հրաշալի դօտի մ'ունէր զոր կրողը անպատճառ կը սիրուէր: Հերա օր մը փոխ առաւ զայն իր անհաւատարիմ ամուսնոյն սիրտը վերստին շահելու: Աստղիկի նշանաւոր որդիներն էին՝ Կուպիտոն կամ Սէր, Բրիարոս, Հիմէն, Ենէաս, Երեք Ծնորհքները, այսինքն՝ Ակլաէ, Դասիա և Էֆրօսինէ:

Աստղիկ գրեթէ ամեն տեղ յարգուած էր, մասնաւորապէս Կեթերաի, Պաֆոսի և Կիպրոսի մէջ, իրեն կը նուիրէին՝ մրտենի և աղաւնի, վասն զի Երոս Աստղիկան հետ մրցելու ատեն՝ Պէրիսդէրա յաւերժահարսը դիցուհին օգնութեան եկած՝ և Երոս զանի Աղաւնիի փոխած էր: Հայաստանի մէջ ալ կ'երևի թէ Վարդավառը Աստղիկան նուիրուած էր, յորում աղաւնիներ կը թոցնէին մեր նախահարք, բայց Գ. Լուսաւորիչ զայն Գրիատոսի Ալակերպուլութեան տօնին փոխեց:

Սովորապէս Աստղիկը աղաւնիներով, կարապաներով կամ ճնճղուկներով լծուած կառքի մը մէջ կը նկարագրուի: Իր որդին Կուբիտոն՝ քովը ոտքի վրայ կեցած:

Երեք Ծնորհքները իրենց մօրմէն չէին բաժնուեր երբէք, յաւիտենական գեղեցկութիւնով օժտեալ իրարու ձեռքէն բռնած թեթևապէս կը սրբէին Կեփիսի անտառներու մէջ: Երեք Ծնորհքները ոչ միայն զուարթութիւն այլև առատաձեռնութիւն, լեղուանութիւն և իմաստութիւն կը բաշխէին

մարդկանց և իրենց ամենէ գեղեցիկ պարծանքը բարեգործութիւններու և երախտագիտութեան նախագահելն էր: Ասոր համար ամեն տեղ յարգի էին ու տաճարներ ունէին: Սովորութիւն էր սեղանի վրայ երեք բաժակ խմել: Հին առեւի ամենէ մեծ արհեստագէտները անոնց պատկերները նկարադրելու աշխատած են: Իզմիրի մէջ Ապէղէս նկարադրած է զանոնք և Սոկրատ մարմարէ արձաննին քանդակած է: Գարունը անոնց նուիրուած էր մասնաւորապէս:

Հեֆեսոս, Հերֆէս, Իրիս

Հեփեսոսս՝ Արամազդի և Հերայի ճորդին էր, կը կարծեն թէ երբ Արամազդ Հերաի ոտքերէն երկու ծանր սպլեր կապած երկինքէն կախեց՝ Հեփեսոսս փորձ ըրաւ իր մայրը ազատելու և անոր համար Արամազդ զինքը երկինքէն վար նետեց. Հեփեսոսս ինն օր վար գլորուելէն ետքը՝ Ալմնոս կղզին ինկաւ՝ և ըյնելու ատեն ոտքը կտրելով կառ մնաց:

Հեփեսոսս Ալմնոսի մէջ հաստատուեցաւ. հոն իրեն պալատ մը շինեց, դարբիններ պատրաստեց, Ալմնացոց մետաղներ բանիլ սորվեցընելով: Իր առաջին գործը՝ խիստ վարպետութեամբ շինուած ոսկի գահ մ'էր՝ զոր իր մօրը նուէր զրկեց. բայց երբ մայրը զայն գործածել ուզեց՝ թաղուն զսպանակներով վրան գամուած մնաց, և բոլոր աստուածներուն ծիծաղը շարժեց: Հեփեսոսս իր մօր արհամարանքէն և զինքը չսիրելէն վիրաւորուած՝

այս միջոցով իր վրէժը լուծել ուզած էր. վերջապէս Բագոս զնայ Հեփեսոսը գինովցուց որպէս զի գայ իր մայրը ազատէ:

Այս աստուածը հրարուխներու՝ մասնաւորապէս Էանալեռին մէջ կ'աշխատէր, իրեն օգնական ունենալով Կիկլոքները: Զինքը կը ներկայացնէին քրտաինքի մէջ ողողուած, մազերը տակնուվրայ. աջ ձեռքը մուրճ մը՝ և ձախը ունելի մը բռնած՝ ու ամենաազեղ կերպարանքով: Կենդանիներու մէջէ տախածը իրեն նուիրուած էր, շուները իր տաճարները կը պահպանէին:

Ամենէն աւելի Եգիպտացիք կը յարգէին զինքը: Մէմփիսի մէջ փառաւոր տաճար մ'ունէր: Հուսմայեցիներն ևս իրեն համար բազմաթիւ տաճարներ շինեցին: Ի պատիւ իրեն՝ հանդէսներ հաստատած էին, որոնց մէջ պէտք էր մարդ վառ ջահ մը ձեռքը բռնած՝ մինչև որոշեալ տեղ մը վազել: Լատինացիք Հեփեսոսսի՝ Վիւլքանոս անունը կը տային:

Հէրմէս (ըստ լատինացոց Մէրկուրիոս) Արամազդի և Մէաի որդին էր. որ իր ծննդեան երկրորդ օրը իր սքանչելի ճարպկութեան և չար հակումներու փորձը ցոյց տուաւ, Ատմէթին կովերը՝ զորս Սպորդոն կը պահէր՝ դողցաւ, զանոնք ետ ետ քալեցնելով որպէս զի անոնց հետքը չզանուի: Սպորդոն անօգուտ տեղ աղերս ու սպառնալիք գործածեց զոզին դէմ, որպէս զի անոնց ուր ըլլալը հասկընայ, տեսաւ որ իր խօսելու ատեն դեռահասակ գողը իր սլաքներն ու կապարձը դողցած էր:

Հէրմէս մեծնալով՝ իր այս տաղանդը կատարելադործեց. օր մը յանդգնեցաւ Պոսիդոնէն՝ եռա-

ժանին, Աստղիկէն՝ գօտին, Արէսէն՝ սուրը, Արաւ
 մագդէն՝ դաւազանը, Հեփեստոսէն՝ ունեկիները և
 մուրճը գողնալու: Արամազդ անոր ճարտիւթեան
 վրայ զմայելով, զայն իր բանբերը ու միանգամայն
 թարգմանն ըրաւ. բայց անոր անընդհատ գողու-
 թեան վրայ գտցրանալով՝ Ողիմպոսէն վճնտեց, ու
 Հերմէս իր տարագրութիւնը սփոփելու համար քնա-
 րը հնարեց:

Արամազդին՝ հսկաներու դէմ ունեցած պատե-
 րագովին մէջ՝ Հերմէս մեծ քաջութիւն ցուցնելուն
 համար աստուածներու հայրը անոր հետ հաշտուե-
 ցաւ:

Հերմէս բազմաթիւ պաշտօններ ունէր, գլխա-
 ւորն էր՝ մեռելներու հոգիները դժոխքը տանել,
 ասկէ զատ Ողիմպոսին միջնորդն ու միանգամայն
 անտեսն էր. հանդէսներու վրայ կը նախագահէր.
 խաղաղութեան ու պատերազմի դաշինքներ կ'կնքէր.
 դեսպանները կ'ընդունէր անոնց կ'պատասխա-
 նէր և այդտի շատ գործ ունենալուն համար, Ա-
 րամազդ ասոր գլխին, ուսերուն և գարշապարնե-
 րուն վրայ թևեր դրած էր:

Բարձրահասակ, նորատի երիտասարդի մը դէմ-
 քով կը ներկայացնեն զՀերմէս, մէկ ձեռքը քա-
 ռոզակ մը բռնած՝ և միւսը ձիթենիի ճիւղ մը,
 երբեմն ալ քսակ մը. քարոզակը երկու օձերով պա-
 տած է, վասն զի անգամ մը երկու օձ կռիւ ընելու
 ատեն Հերմէս՝ զանոնք բաժներ և իրարու հետ
 հաշտեցուցեր էր: Բերնէն ոսկիէ շղթայ մը կ'երէ
 և զինքը մտիկ ընողին ականջը կ'երթայ կը փաթ-
 թուի. մասնաւորապէս ազաղազը իրեն նուիրուած
 էր:

Հերմէս՝ արուեստից, ճարտարախօսութեան, վա-
 ճառականութեան, ճամբորդներու և գողերու աս-
 տուածն ըլլալուն՝ իր պաշտօնը խիստ տարածուած
 էր. զոհագործութեանց մէջ իրեն կը նուիրէին զո-
 հերուն լեզուն, կաթ ու մեղր:

Պ. Մ. Էմինի նայելով Հայաստանի մէջ մեր նախ-
 նիք Տէր անունը կու տային Հերմէսի: Տէր քուրմե-
 րու խորհրդական հոգիները դժոխքի առաջնորդողն
 էր: Այս գիտունը կը կարծէ որ Քրոջ Դոնի Ռամ-
 կական խօսքը՝ Տիրը տանի ըսելու սեղ կը գործ-
 ածուի, զի Տիր Արամազդայ գրազիրն էր:

Ուրիշ Հերմէսներ ալ կան, որոնց մէջ ամենէ
 նշանաւորն է Հերմէս եռամեծն՝ Եգիպտացուց թա-
 գաւորը՝ որ քաջ երկրաչափ ըլլալով դաշտերը ջու-
 նով չափելու և դպրութեան արհեստը գտաւ:

Հերմէս Արամազդին քով ինչ պաշտօն որ կը կա-
 տարէր նոյնը կը կատարէր Իրիս Հերային քով: Իրիս
 թաւմասի և Էլէգտրայի աղջիկն էր: Միշտ Հերային
 քով կայնած կ'երևի: Երբ հանգստի պէտք ունենայ
 իր երկնային տիրուհոյն դահլին կը մօտենայ որպէս
 վայրկեան մը քնանայ: Հերա ամենափափուկ
 պարագաներու մէջ կը գործածէր Իրիսը, որ Հեր-
 մէսէն աւելի արագաչարժ էր և թագուհոյն հրա-
 մանները մինչև աշխարհիս միւս ծայրը կը տանէր.
 ասի պաշտօն ունէր նաև կիներու կենաց թելը կըտ-
 րել, ու անոնց հոգիները դժոխք տանիլ: Ըստ բա-
 նաստեղծից, իր տիրուհոյն սենեկին հոգ կը տա-
 նէր, ու անոր անկողինը կը շիտիէր: Հերա անոր ծա-
 ոայութիւններէն գոհ ըլլալով կ'ըսեն թէ զան ծիա-
 ծանի փոխեց. ուստի փոթորիկէ ետքը՝ Իրիս ամ-
 պերու ետեէն իր փայլուն թևերը կը ցուցնէ մեզի՝

85-25851 / 1392
 1/11

ԱՊՈՂՈՆ, ՄՈՒՍԱՅՔ ԵՒ ՏԻԱՆԱ

Ապողոն (1) Արամազդի ու Լաթանի որդին էր։ Հերա նախանձերով Լաթանէն՝ որ Արամազդայ սիրոյն արժանացեր էր, ան աստիճանի կը հալածէր զան, որ այս խեղճը ո՛ւր ապաւինիր չէր գիտեր։ Պոսիդոն անոր վրայ գլխաւով երաժանիին մէկ հարուածով ծովի խորէն Տէլոս կղզին հանեց՝ ուր Լաթան Անահիտն ու Ապողոնը ծնաւ։

Ապողոն Արամազդի սիրելի որդին՝ ծնելուն պէս ամենէ ընտիր հանգամանքները ստացաւ, ինչպէս գեղեցիկութիւն, իմաստութիւն, արիւթիւն և յաւերժական երիտասարդութիւն։ Արամազդ ուզեց որ նա օրուան աստուածն ըլլայ և Ապողոն լուսաւոր ճակատով, և չորս նժոյգներէ լծուած կառքի մը վրայ նստած՝ ամեն օր հորիզոնին վրայ կ'ելէ ու բովանդակ աշխարհը կը լուսաւորէ։ Ինք հնարեց բանաստեղծութիւնը, երաժշտութիւնը և ճարտարախօսութիւնը։

Մոսկալի էր Ապողոնի բարկութիւնը։ Գեռ տղայ էր, երբ Հերայի իրեն դէմ զրկած վիշապը սլաքի հարուածներով սպաննեց։ չվախցաւ նաև Արամազդի հետ չափուելու՝ իր Ասկղէպիոս որդին շանթահարելուն համար։ Ափկընները ջարդեց, որ Արամազդի շանթերը շինած էին։ Արամազդ

(1) Լարնայոց՝ Ֆելէս, Եգէպոսոց՝ Օդէն, Մուսայոց՝ Բելէթիլ, Պարսկոց՝ Մէհէն է։

պատժեց զան Աղիմպոսէն տարազրկով։ Ապողոն իր փառքէն զրկուելով՝ հարկադրուեցաւ Քեսալիոյ Սոմէթ թագաւորին հօտը պահելու, և ետքը՝ Լաուէտոնի քով ծառայութեան մտնելով՝ անոր օգնեց Տրայիոյ պատերը կանգնելու․ բայց Լաուէտոն անոր խոստացած օրոջէքը մերժեց տալ և Ապողոն ալ անոր անձին և ժողովուրդին դէմ մշտատե ատելութիւն մ'ուխտեց։ Քիչ ատենէն Արամազդ՝ որ իր որդին միշտ կը սիրէր, զան նորէն Աղիմպոս կանչեց և իր առջի շքեղութիւնները անոր տուաւ։

Ուրիշ անգամ մը՝ Պան աստուածը ուզեց իր սրինքով Ապողոնի քնարին հետ մրցիլ։ Երկու ուսուցիչներ իբրև դատաւոր՝ Լիտիայի Թիմոլիւս թագաւորը ընտրեցին, որ զանոնք մտիկ ընելէն ետքը յաղթանակը Ապողոնին տուաւ։ Փոխգիւց Միտաս թագաւորը որ այս պայքարին հանգիստատե եղած էր, կարծիք յայտնեց թէ՛ Թիմոլիւս կը սխալէր։ Ապողոն զան պատժելու համար իշու ականջներ տուաւ անոր։ Խեղճ թագաւորը այս տձևութիւնը իր խոյրին մէջ պահեց․ բայց իր սավրիչը այս պլանդակ գաղտնիքը հասկըցաւ, և իր տիրոջ բարկութենէն վախնալուն՝ չհամարձակելով մէկու մը հաղորդել զայն, զնաց հողը բաւական խորութեամբ փորեց, ու գաղտնիքը անոր հաղորդեց, «Միտաս, ըսաւ խիտ ցած ձայնով մը, Միտաս թագաւորը իշու ականջներ ունի», սատրիչը կը կարծէր որ գաղտնիքը հողին տակ թաղեր էր, սակայն նոյն տեղ եղեգներ անեցան որ շարունակ կը կրկնէին․ «Միտաս, Միտաս թագաւորը իշու ականջներ ունի»։

Անդամ մ'ալ Տանտալի աղջիկը Նիոպէ՛ կօթը աղջիկ ու կօթը տղայ զաւակ ունենալով, Ապողոնի մայր՝ Լաթօնը արհամարհած էր միայն երկու զաւակ ունենալուն համար: Լաթօն Ապողոնէն խնդրեց որ իրեն եղած նախատինքին վրէժը լուծէ: Ապողոն Նիոպէի տասնըջորս զաւակներն ալ սպաննեց իր անտեսանելի սլաքներով, և այն ատենէ ՚ի վեր Նիոպէ սկսաւ արցունքի հեղեղներ թափել: Վէրջապէս աստուածներու սիրտը ցաւելով մանոր վրայ՝ զինքը ժայռի փոխեցին. այն է հիմա կուան Լիւդիոյ Սիբիլ լեռը՝ որ հեռուէն իրօք կնիկի կը նմանի:

Ապողոն՝ որ Նիոպէի մայրական սիրտը այնքան ցաւցուցած էր, ինքն ալ նոյնօրինակ ցաւով մը համակուեցաւ: Սակղէպիոսի Արամազդէն շանթահարուելէն ետքը, իր Փայէթօն որդին ալ նոյն բաղքին ենթարկուեցաւ: Արամազդի Եփափոս որդին, որ մը Փայէթօնին ըսաւ թէ՛ Ապողոն իր հայրը չէր ինչպէս որ կը պարծէր, Փայէթօն այս բանին վրայ գնաց իր մօր Գլիմէնէին գանգատելու: Գլիմէնէ իրեն հրամայեց հօրը երթալ և իր բարձր ծննդեան իբրև փորձ անորմէ խնդրել որ՝ արևու կառքը օր մը ինքը վարէ: Փայէթօն մօրը խորատներու անսաց և Ապողոնէն շնորհք մը խնդրեց առանց ինչ բլլալն անոր ըսելու: Ապողոն՝ իր որդւոյն խնդրին ինչ բլլալը չբխտնալով՝ Ստիքսին վրայ ուխտեց որ զայն պիտի չմերժէ. այն ատեն Փայէթօն արևը վարելու պաշտօնը խնդրեց: Ապողոն Ստիքսի վրայ երդում բրած բլլալուն՝ սախուռեցաւ խնդիրքը կատարել, և Փայէթօն արևի սանձը

ձեռք առաւ, բայց զայն քայտղ կատաղի ձիերը զիրենք կառավարողին անվարժութիւնը տեսնելով իրենց սովորական ճամբայէն կը շեղէին, մերթ երկինքին կը մօտենային և ամեն ինչայրելու կ'սպառնային, և մերթ երկրի կը քսուէին ու իրենց ճամբուն վրայ գտնուած աղբիւրներն ու գետերը կը չորցնէին: Ասոր վրայ Արամազդ զայրանալով յանդուգն Փայէթօնը շանթահարեց որ Էրիտանի մէջ ըյնելով խղճուեցաւ:

Ապողոն՝ բարերար ու արուեստներու և պերճախօսութեան աստուածը՝ ամեն տեղ տաճարներ ունեցաւ: Ամենէ նշանաւորն էր Տէլիինը՝ ուր բոլրմուհի մը անոր անունով պատգամներ կ'արձակէր:

Ապողոն գեղեցիկ երիտասարդի մը դէմքով կը նկարագրուի, գլուխը ճառագայթներով պսակուած. ձեռքը քնար մը, երբեմն աղեղով մը զինուած է՝ և քիչ մը բարկալիր դէմքով:

Մուսայք՝ Արամազդի և Մնէմոզինի աղջիկները, ինն քոյր էին՝ որ Ապողոնի հետ Պաուսասի և Եղի կոնի գազաթները կը բնակէին: Ստնք Պիերեանք ալ կը կոչուէին Մակեդոնիայի Պիւրոս թագաւորին ինն աղջիկներուն հետ երգի վրայ մրցելուն համար որոնց յաղթելով զանոնք կաշաղակի փոխեցին:

Մուսայք՝ գեղեցիկ և համեստ կոյսերու դէմքով նկարագրուած են: Ամեն մէկը զատ պաշտօն ունէր. այսինքն, Գլիօ՝ պատմութեան աստուածուհի էր. աջ ձեռքը շեփոր մը, ձախը՝ բաց գլուխ մը և գլուխը դափնի պսակ,

Կալիօպէ՝ պերճախօսութեան և զիւցաղներու գութեան զիցուհին էր,

Մերիովնն՝ ողբերգութեան , մէկ ձեռքը ստակ-
ներ , միւսը՝ դաշոյն մը ,

Տայի՛ կատակերգութեան ,
Բոլիմնիա՛ տաղերգութեան :

Էրատո՞ սիրային նուազի , զուարթ դէմքով , և
գլուխը մրտենիով ու վարդերով զարդարուած ,

Եւտերպէ՛ երաժշտութեան և հովուական բա-
նաստեղծութեան՝ ոտքերուն ներքև երաժշտական
գործիներով կը նկարագրուի ,

Ուրանիա՛ աստղաբաշխութեան՝ գլուխը աստ-
ղերով զարդարուած՝ ձեռքը երկնագունա մը ,

Թէրփսիգոր՝ պարի դիցունհի ,

Մուսայք Շնորհներու հետ միևնոյն տաճարի մէջ
կը պաշտուէին : Բանաստեղծները շատ հեղ իրենց
քերթուածներու սկիզբը զՄուսայք իրենց օգնու-
թեան կը կանչեն :

Տիանա՛ յունաց Արատիսը՝ զոր մեր նախնիք-
ներէ ոմանք Անահիտը համարած են սխալմամբ՝ (1)
Սպողոնի հետ ծնաւ և իր մօրը Ղաթօնի՛ Սպողոնի
ծննդեան պատճառաւ քաջած տարապալմքը յիշե-
լով՝ միտքը դրաւ շամուսնանալ : Արամազդ իրեն
իրբև ընկեր՝ վաթսուն Ուլլիանունհի և քսան յա-
ւերժաճարս տուած էր որ իրեն սէս կուսութիւն
ուխտած էին , ուստի Տիանա անտառներու մէջ
վայրի կենդանիներ որսալով կ'ըրանուէր , բայց և
այնպէս՝ կ'ըսուի որ Անտեմիոնը սիրելով՝ անոր
հետ ամուսնացաւ և իր ամուսնութիւնը զգուշու-
եամբ զաղտնի պահեց :

(1) Տես Մ. Էմբէնի «Հէպաղոսութեան հայ հեխանորու-
թեան վրայ» :

Այս աստուածունհին երեք տարբեր անուններ-
քով կը պաշտուէր , մերթ Տիանա , մերթ Փեթիէ ,
այսինքն՝ լուսին (իրբև Սպողոնի քոյրը) և երբեմն
Հեգամթ կը կոչուէր : Իր ամենէ հոյակապ տաճա-
րը Իզմիրի մօտ Եփեսոսինն էր որ աշխարհիս եօթը
հրաշալիքներէ մէկը կը համարուէր . երկու հարիւր
տարուան մէջ շինուած էր Քաէսիբոնի ճարտարա-
բնակեցութեամբ . տաճարին մէջ երկու հարիւր քսան
հատ սիւն կար՝ հարիւր քսան եօթը ոտք բարձրու-
թեամբ : Էրոստրատ Եփեսացին այրեց զայն իր յի-
շատակը անմահ ձգելու համար Սղեքսանդր մե-
ծին ծնած օրը :

Իզմիրի մօտերն էին նաև իւր բաղանիքները , ուր
տեղ իր՝ մէկ հրաշալի արձանը դնուած է :

Տիանա՛ կապարձով մը զինուած և որսի շուներէ
չըջապատուած բարձրահասակ ու առեւական կնիկի
մը պատկերով կը նկարագրուի , երբեմն գլխուն
վրայ մահիկ մը կայ :

ԲԱԳՈՍ

Արամազդ՝ Թէփէի Կաղմոս թագաւորին աղջիկը
սիրած էր : Հերա նախանձելով՝ Սեմէլէի դայեկին
կերպարանքը կը մտնէ ու զանի կը յորդորէ Արա-
մազդէն խնդրել որ անգամ մը իր ամեն փառքով
դայ իրեն երևայ : Սեմէլէ զՀերա իր դայեկը կար-
ծելով՝ կ'անսայ անոր և Արամազդ ակամայ՝ իր
չանթով Կատմոսի պալատին մէջ կրակ կը ձգէ
ուր Սեմէլէ կ'այրի :

Այս միջոցին Բագոս իր մօր արգանդին մէջ էր

ուրիշ Արամազդ զինքն հանելով իր ազդրին մէջ
պահեց մինչև ծնելու օրը :

Երբ Բագոս ծնաւ՝ Հերմէս զան Նիսա բերելով
Նախ յաւերժահարսերուն և ապա Մուսայից ու
Սելէնէսի յանձնեց, որ անոր հաւատարիմ ընկեր
մնաց : Բագոս մեծցած ատեն յաւերժահարսերը
չմոռցաւ և զանոնք աստղերու փոխեց որոնք Բոյլք
ըսուեցան : Հերա Բագոսի մօրը մահուամբ զոհ
չըլլալով ուղեց նաև անոր որդին մեռցընել, ու
Բագոսի դէմ երկգլխի օձ մը զրկեց զոր Բագոս
թևերուն մէջ առնելով խղիւղեց . ուստի Հերա
խենթեցուց զանի, և Բագոս սկսաւ բոլոր երկրի
վրայ թափառիլ, բայց Փոխզիւյ մէջ բժշկուեցաւ :
Իր ուղեորութեան միջոցին՝ Նազսոս կղզիին մէջ
անգամ մը քուկը տարաւ, ու ծովահէնները զին-
քը առևանգեցին, Բագոս արթնցածին սէս՝ զանոնք
տրփինի փոխեց :

Յետոյ Սելէնէ ու շատ մը կիներու և մարդերու
հետ զնաց Հնդկաստանի տիրեց նուագարաններով,
առանց կաթիլ մ'արիւն թափելու :

Հսկաներուն՝ Արամազդին դէմ մղած պատե-
րազմին մէջ՝ ոչ նուազ փառաւորուեցաւ նա, վասն
զի առիւծի փոխուելով՝ ամենէ ահարկու Տիտանը
սպաննեց :

Բագոս դինիի աստուածն է : Սովորաբար նորա-
տի ու խնդումներես երիտասարդի մը դէմքով և
դեղին մազերով կը ներկայացընէին, տակառի մը
կամ յովազներով ու վազրերով լծուած կառքի մը
վրայ նստած . եղջերաւոր դուխը պսակուած է
որթեառունի կամ բաղեղէ սլակով մը, ձեռքը

դաւազան : Թուչուններու մէջ անծեղը իրեն նուի-
րուած էր :

Բագոսի պաշտօնը խիստ տարածուած էր Յու-
նաստանի մէջ, ուր Իփոնիս անունը կը տային իւ-
րեն և Հայք՝ Սպանդարամետ : Յոյները փառաւոր
հանդէսներ կը կատարէին սպանդարամետական
կամ Բարսուան անունով և Բաքոսի քրմուհիներ-
ըը խայտառակ արարողութիւններ կ'ընէին :

ՊՐՕՄԷԹԷ, ԱԹՂԱՍ, ԱՍՏԵՂԱՏՈՒՆՆԵՐ

Պրոմէթէ՝ Քլիմէնէի և Յարէթի իմաստուն որ-
դին էր, որ Արամազդի հետեւելով՝ ուղեց մարդեր
ստեղծել . ուստի արձաններ լինեց՝ և երկինքէն
բնութիւնը կենդանացընող կրակին մէկ կայծը
գողնալով՝ զանոնք կենդանացուց : Արամազդ ա-
սոր վրայ բարկացաւ և Հեփեստոսին հրաման
տուաւ որ Պրոմէթէն Կովկաս լեռին վրայ ժայռի
մը կապէ, ուր անգղ մը անոր լեարդը կը կրծէր
և լեարդը միշտ աճելով՝ Պրոմէթէ յաւիտենական
տանջանք մը կը կրէր : Բայց յետոյ Հերքիւլէս անգ-
ղը մեռցընելով Պրոմէթէն ազատեց :

Միւս աստուածները նեղացան Արամազդի խըս-
տութեան վրայ՝ և տեսնելով որ մարդ ստեղծելու
իրաւունքը իրեն վերապահել կ'ուզէր՝ կին մը շի-
նեցին որու ամեն մէկը մասնաւոր ձիբը մը շնոր-
հեց, Աթենաս՝ իմաստութիւն տուաւ անոր, Աստ-
զիկ՝ գեղեցկութիւն, Հերմէս՝ լեզուանութիւն և,
այս կինը Բանտօր ըսուեցաւ . Արամազդ ալ իրըն-
թէ անոր ընծայ մ'ընելու համար ձեռքը գոց տուի

մը տուաւ՝ և ազատարեց որ Պրօմէթէի տանի: Պրօմէթէ իր փորձ խոհեմութեամբը գուշակելով՝ որ անոր տակ խաղ մը կայ՝ ոչ Բանտօրը ընդունեցաւ և ոչ տուփը, այլ իր եղբայրը Էփիմէթէ՝ որ անմիտ մէկն էր, Բանտօրի հետ կարգուեցաւ: Տուփը բացուեցաւ, ուրկէ ամեն տեսակ չարիք ու ոճիրներ դուրս ելնելով զաշխարհ լեցուցին. միայն Յօյը մնաց անոր մէջ:

Աթլաս՝ ըստ ոմանց Պրօմէթէի եղբայրն էր, և ըստ ոմանց Կրօնոսի. ասի Էսպէրոսի աղջկան հետ կարգուելով եօթ աղջիկ ունեցաւ որ Էսպէրուհիք ըսուեցան, Մայա, Էլէքթրա, Դայկէթ, Ասթէրօպէ, Մերօբէ, Ադիփօնէ և Կեղենէ: Սպանիաի Պոպիրիս թագաւորը ասոնց գեղեցիկութեան զարնուելով՝ հէներու ձեռքով գողցընել տալ ուզեց զանոնք, բայց Հերքիւլէս վրայ հասաւ և Էսպէրուհիքը ազատելով՝ զանոնք իրենց հօրը վերադարցուց: Աթլաս երախտագիտութեամբ լցուած՝ իր պարտէզին ոսկիէ խնձորներէն պարզ և տուաւ անոր: Այս պարտէզը Էսպերեան կը կոչուէր ու հարիւրդիսեան վիշապի մը պահպանութեան տակ էր:

Աթլաս աստղագէտ ըլլալով՝ միշտ բարձր փայտերու վրայէ աստղերը դննելուն՝ իր աղջիկները վեց աստղերէ բաղկացած համաստեղութեան մը փոխուած են. եօթերորդը աներևոյթ եղած է, այն է Նէքթրա՝ Տարտանոսի կինը, որ Տրօվայի կուրսին ատեն պահուեցաւ իր ընտանեաց աղէտքը չտեսնելու համար. բայց և այնպէս երբեմն մահկանացուներու աչքին կ'երևայ՝ հերարձակ զխաւորի մը կերպարանքով:

Աթլաս Տիտաններուն հետ Արամազդի դէմ կըռուելուն համար զաշխարհ ուսերուն վրայ կրելու դատապարտուեցաւ Արամազդէն. ոմանք ալ կ'ըսեն թէ Արամազդի Պէրսէոս տղան հիւրընկալած չըլլալուն համար՝ Աթլաս ահագին լեռի մը փոխուած է, որ Ափրիկէի հիւսիսային կողմը կ'ըլնի:

ՆՈՎԱ ԱՍՏՈՒԵՄԵՐ

ՈՎԿԻՍՆՈՍ ԵՒ ԹԷՏԻՍ, ՊՈՍԻՂՈՆ ԵՒ ԱՄՖԻԹՐԻՏ ՆԵՐԷՆՈՍ, ՆԵՐԷԻՏՏՆԵՐ, ՏՐԻՏՏՆՆԵՐ, ՊՐՈԹԷՈՍ

Ովկիանոս երկնի՝ այսինքն Ուրանոսի և երկրի որդին էր, իր Թէտիս քրոջը հետ ամուսնանալով շատ զաւակներ ունեցաւ, ՚ի մէջ այլոց երեք հազար յաւերժաճարսեր ու տրիտաներ կամ ովկիանուհիներ, ասոնցմէ զատ գետերը, աղբիւրները, Բրօթէոս և Նէրէոս՝ իր որդիները կը համարուէին:

Ովկիանոսը ծովի ալիքներու վրայ նստած ծերունիի մը դէմքով կը ներկայացնեն, ճակատը՝ երկու խեցիներով զինուած, ձեռքը տէգ մը, և քովը ծովային հրէշ մը: Ի պատիւ իրեն գինի կը խմէին, խնդրելով իրմէ՝ որ ծովու ճամբորդները ողջ աւտոջ վերադարձընէ: Փոթորկի ատեն ծովապետները իրեն սև ցուլ մը կը զոհէին, իսկ ծովու հանդարտութեան ատենը՝ ոչխարներ ու խոզեր:

Պոսիդոն՝ Լատինացւոց Ներթիւնը, Արամազդի եղբայրն էր՝ որ իր հայրը կուէ տալէն ետքը փրսխած էր: Աշխարհիս բաժանման ատեն՝ Պոսիդոն ծովերու վրայ տիրելու իրաւունք ստացաւ. բայց կ'երևի թէ իր ժառանգութենէն դժգոհ՝ միւս աստուածներու հետ միացաւ Արամազդը գահընկեց ընելու համար: Սակայն դաւը երևան ելաւ և Պոսիդոն երկիրէն վռնտուեցաւ, միանգամայն իր պաշտօնէն զրկուելով: Ապոզոնին պէս՝ Տրոյիոյ Լատոն մէտօն թագաւորին քով ծառայութեան մտաւ նա՝ այն քաղաքին պատերը շինելու համար: Բայց Լատոն տօն անոր խոստացած օրականը վճարել չուզեց. ուստի երբ ատենէ մը ետքը Պոսիդոն Արամազդին հետ հաշտուեցաւ, ծովին ջուրերը բարձրացնելով՝ Տրոյան ողողեց, անկէ զատ ծովային հրէշ մը զրկեց. որ զայն աւերեց, մինչև որ Հերքիւլէս եկաւ գահը սպաննեց:

Պոսիդոն՝ Ներէոսի ու Տորիսի Ամֆիթրիտէ աղջկանը հետ ամուսնացաւ զլիւիւնի մը բարեխօսութեամբ, անոր համար Պոսիդոն այն զլիւիւնը համաստեղութեան փոխեց:

Ծովերու աստուած ըլլալով՝ Արամազդէն ետքը զօրաւորագոյն աստուածը կը համարուէր Պոսիդոն և ամեն տեղ յարգի էր: Յոյներն ու Հռոմայեցիք ՚ի պատիւ իրեն տօներ կը կատարէին: Թիւաւոր ձիւրով լծուած խեցիէ կառքի մը մէջ կը նկարագրեն զանի ձեռքը եռաձանի մը. կառքի ետեւէն արիտոններ և մարդաձուկեր կ'երթան:

Ներէոս՝ երկրորդ կարգի աստուած մ'էր, Ովհիանու և Թէտիսի որդին, որ իր բորջը Տորիսին

հետ ամուսնանալով յիտուն աղջիկ ունեցաւ որոնք Ներէիտը ըսուեցան:

Ներէոս իր կեանքը Արչիպեղագոսին մէջ կ'անցընէր, ուր Ներէիտները զանի իրենց երգերով ու պարով կ'զբօսընէին. սաի ապագան կը գուշակէր, կ'ըսուէ թէ ասոր խորհրդով Հերքիւլէս կրցաւ Էսպերեան պարտէգին ոսկի խնձորներները ընծայ առնել Աթլասէն:

Ներէիտները կը պաշտուէին ծովին եղերքը՝ ուր հիները ՚ի պատիւ իրենց սեղաններ կը կանգնէին. ասոնք աղջիկներու կերպարանքով կը նկարագրուէին զլիւիւններու վրայ նստած՝ ձեռքերնին ծաղկեայ սպակներ:

Տրիտոնները՝ Պոսիդոնին և Ամֆիթրիտին որդիներն էին, և Պոսիդոնին առջևէն կ'երթային: Երբեմն այս անունը կը տացուի բոլոր ծովային աստուածներու՝ որոնք Պոսիդոնի կառքը կը շրջապատեն: Ասոնք մարդու զլխով, ձուկի պոչով, կապոյտ աչքերով և թեփոտ ձեռքերով կը նկարագրուին:

Պրօթէոս՝ Ներէոսին եղբայրն էր որ Պոսիդոնին հօտը՝ այսինքն փոկերը կը պահէր: Պոսիդոն զանի վարձատրելու համար՝ ապագան գուշակելու կարողութիւն չնորհեց անոր. սակայն բերնէն պատգամ մ'առնելու համար հարկ էր զանի կապել, և աս ալ խիտ դժուար էր՝ վասն զի միշտ փախուստ կը տար նա, և ամեն տեսով ձե ու գոյն կ'առնէր չբռնուելու համար:

Արիսթէոս՝ Արքատիայի թագաւորը անգամ մ'իր մեղունները կորսնցընելով՝ մօրը զիմեց. մայրն ալ

զինքը յորդորեց որ երթայ Պրոթէյոսէն սպառզամ հարցնէ իր մեղուները դռնելու համար, և միանգամայն խրատեց որ անոր քուն եղած ատենը վրայ հասնելով՝ կապէ զանի, որպէս զի չխախտի կամ կերպարանախորի չըլլայ: Արիսթէոս մօրը ըսածը դործադրեց՝ և Պրոթէոսը գետափը պառկած ատեն՝ բռնեց թևերուն մէջն առնելով յաջողեցաւ բռնութեամբ իր մեղուներու ո՛ւր դռնուիլն իմանալ: Մենեւաւոս յոյն իշխանը և Հերքիւլէս՝ նոյն միջոցներով կրցան Պրոթէոսը սպառզամ արձակելու ստիպել:

Պրոթէոս ծեր մարդու մը կերպարանքով կը նկարագրուի:

ՓՈՐԿՈՍ, ՍՍՐՈՆ, ԲԱՒԷՄՕՆ, ԼԷԻԿՕԳՕԷ, ԿԼՕԳՈՍ,
ՍԿԻԼԼԱ, ՔԱՐԻՔՏԻՍ, ՅԱԻՆԵԺԱՀԱՐՍԵՐ, ևւ

Փորկոս՝ Պօնտոսի և Երկրի որդին էր. կ'ըսուի թէ իր Աջլօ կնիկէն ունեցած զաւակներուն մաղերը ծնենլուսն պէս կը ճերմկէին և թէ էսպերեան պարտէղը պահող վիշապին հայրն էր:

Թրէզէնի Սարոն թագաւորը՝ որսորդութիւնը չափազանց կը սիրէր. օր մը եղջերու մը որսալու ատեն՝ եղջերուն ծովը նետուեցաւ, Սարոն ալ անոր հետեւեցաւ և շատ յառաջանալով ինքզինքը ծովին բացերը դտաւ, ու յողնելով խղրուեցաւ: Իր մարմինը Տիանայի նուիրական անտառը բերուելով՝ տաճարին դաւիթին մէջ թաղուեցաւ: Սարոնի հպատակները զինքը ծովի աստուածներու կարգը՝ և իր անունը դրին այն պարանոցին՝ որ Բելուպոնէսը հիւսիսային Յունաստանէն կը դատէ:

Բալէմօն՝ Թէբէի Ատամաս թագաւորին և Ինօյի որդին էր որ նախ Մէլիկէրթ կոչուեցաւ: Ատամաս սաստիկ բարկութեան մը միջոցին՝ իր որդիներէն մին Լէարկոսը սպաննեց. անատեն իր կինը Ինօ՝ Մէլիկէրթին հետ խոյս տալով՝ ծովը նետուեցաւ ու երկուքն ալ ծովու աստուածի փոխուեցան. Մէլիկէրթ՝ Բալէմօն ըսուեցաւ և Ինօ՝ Լեւիօօէ:

Մէլիկէրթը՝ Թէնէտոս կղզիին մէջ չափազանց յարգուած էր, ուրսեղ մինչև անգամ մանուկներ կը զոհէին իրեն: Հռոմայեցիք որ իրենց աստուածները Յոյներէն առած են Մէլիկէրթի Պրօսուսնոս՝ և Լեւիօօէի ալ Մաթուսա անունը կը տային:

Կլօգոս՝ Պոսիդոնի որդին՝ Բէօլտիօսի Անթէտոն քաղաքէն հստակաւոր ձկնորս մ'էր: Ասի անգամ մը բռնած ձուկերը խոտին վրայ դնելով՝ տեսաւ որ շարժումներ կ'ընէին՝ ծովը նետուելու համար և հասկըցաւ որ այն խոտերը հրաշալի զօրութիւն մը ունին, ուստի անոնցմէ կերաւ և ծովու աստուածի փոխուեցաւ: Ասիկա ճերմակ ու թրջուած մօրուքով կը նկարագրուէր. մազերը ուսերուն վրայ կը ծածանէին. կուրծքը ծովու խոտերով ծածկուած:

Սկիլլա գեղանի յաւերձահարս մ'էր՝ զոր Կլօգոս սիրեց, բայց ինքը անորմէ չսիրուելով Կիրկէ վհուկին դիմեց. Կիրկէ թունաւորեց այն առուակը որուն մէջ Սկիլլա կը լուացուէր, որով Սկիլլա հրէջի մը փոխուեցաւ եօթը գլխով, որու ամեն մէկը կը երեք սկուայի շարք ունէր. մարմնէն խել մը շուներ կ'ենէին ու իրենց հաւիւններով անցորդները կըսարսափեցնէին. Սկիլլա ինքզինքէն սոսկալով

ծովը նետուեցաւ և յորձանուս ժայռի փոխուեցաւ :

Քարիբատիս՝ Հերքիւլէսի կովերը գողնալուն համար Արամազդը զանի շանթահարերով ժայռի մը փոխեց որ Սիկիլիոյ նեղուցին մէջ կը դանուի Սիլիւլայի դիմացը՝ և այսօր Գալիփոր կը կոչուի :

Սիրէնայք՝ Աքելաուուս դետին՝ և Կալիօպէ մուսային սղջիկներն էին որ Սիկիլիոյ մօտի ժայռերը բնակելով՝ իրենց անոյշ երգերով ու գեղեցիկութիւնով ճամբորդները իրենց կը ձգէին : Գլխաւորներն էին՝ Ափոկոսիա, Ալուսիա և Պարթենոպէ :

Պատգամը գուշակած էք՝ որ Սիրէնաները պիտի կորսուէին մահկանացու մը իրենց ձայնին ու խօսքերուն դիմանալուն պէս . անոր համար Սիրէնաներու բնակած տեղերու բոլորտիցը այս տարօրինակ ներդաշնակութեան զոհերուն ոսկրներով լի էր : Սակայն Ոգիսևս կրցաւ անոնց ձեռքէն պլըծիլ, այն կողմերէ անցնելու ատենը ինքզինքը նաւուն կայմին կապել տալով՝ մինչդեռ նաւաղներն ալ ականջնին մոմով խցեր էին : Սիրէնաները տեսնելով որ Ոգիսևս ձեռքերնէն կը խուսափէր՝ յուսահատութենէ ծովը նետուեցան :

Նայատները՝ դետերուն, սղբիւրներուն և ճահիճներուն մօտ կը բնակէին և զանոնք կը պահպանէին : Ասոնք նորատի՝ և գեղեցիկ կոյսերու դէմքով կը նկարագրուէին, կուժի մը վրայ ծուած՝, գլուխին շամբերով պսակուած կամ ձեռքերնին խեցի մը : Նայատներուն այժ և գաւառուկ կը գոհէին, և ի պատիւ անոնց՝ զինի, մեղր և եղ կը խմէին :

ԵՒՈՂ, ՀՈՎԵՐ ԵՒ ՀՍՐԲԻՔ

Եւոզ՝ Արամազդի տղան էր, ու կը թաղաւորէր Եւոզեան եօթը կղզիներու վրայ, որոնք Սիկիլիաի ու Իտալիաի մէջտեղ կ'ըյնին : Եւոզ՝ հովերու վրայ բացարձակ իշխանութիւն ունէր, զանոնք քարայրի մը խորը կը պահէր՝ և ուղած ատենը կ'արձակէր : Եւոզ հեղ մը աս քարայրին դուռը բաց մուշնալով՝ հովերը անանկ սաստիկ դուրս յարձակեցան՝ որ սարսափելի փոթորիկ մը հանելով Սիկիլիան Իտալիայէն բաժնեցին : Այսուի թէ Տրոփաի պատերազմէն ետքը՝ Ոգիսևս Եւոզին քով դնաց : Եւոզ զան սիրով ընդունելէ ետքը՝ անոր քանի մը տիկ ընծայ տուաւ, ասպարեւով որ զգուշութեամբ դոց պահէ զանոնք, վասն զի թէ որ անոնց մէջ պահուած հովերը դուրս ելնէին՝ փոթորիկ պիտի հանդպէր անվրէպ : Ոգիսևսի ընկերները տիկերուն պարունակութիւնը չզիտնալով՝ իրենց գլխաւորին քնացած ատենը բացին զանոնք՝ և իրօք սոսկալի փոթորիկի մը հանդիպեցան :

Հովերը՝ երկին և երկրի զաւակներն էին . գլխաւորներն են Բորէաս՝ հիւսիսային հովը, կարկուտի, ձիւնի ու փոթորիկի հայր . Եւրոս՝ արևելեան հովը, Նօտոս՝ հարաւային հովը՝ որ տխուր ծերունիի մը դէմքով՝ ու ամպոտ գլխով կը նկարագրուէր, և Զեփիւու՝ արևմտեան հովը՝ որ դուրսը ծաղիկներով զարդարուած կը նկարագրուէր :

Հարբիք՝ Պոսիդոնի և Սմֆիթրիաի աղջիկներն էին, օրհորդի դէմքով, անգղի մարմնով, մազրոտ՝ ձեռքերով ու հոլամուկի թևերով: ասոնք ամեն դպածնին կ'ապականէին:



ԴՅՈՒՔԻ ԵՍՏՈՒԵՄՆԵՐ

ԴԾՈՒՔ, ԳՍՐՈՆ, ԿԵՐԲԵՐՈՍ, ՊՂՈՒՏՈՆ,
ՊԵՐՍԵՅՈՂԷ, ԵՐԵՔ ԴԱՏԱԽՈՐԵՆԵՐԸ և

Հին ատեն սլ մարդիկ կը հաւտային որ հանձ դերձեալ կեանք մը կար, ուր բարին կը վարձա տրուէր ու չարը կը պատժուէր: Բնապէս դժոխքը չարերու պահուած ոտորերկրեայ անդ մ'էր և կը դանուէր Սքքատիաի Ստիքս գետին մօտ՝ ու չորս մասի կը բաժնուէր:

Սուջիներն էր՝ Երէբոսը՝ որ Սքամազդի դէմ ապտամբող հսկաներուն օգնելուն համար գետի փոխուեր էր, և ուր Կերքերոս, Եւսինայք կամ Կատաղիք, Գիշերը, Հիպնոս, Երազք ու Մահը կը բնակէին: Երկրորդն էր՝ ոճրագործներու դըժոխքը՝ ուր միայն ողբ ու կոծ կը լսուէր վասն զի հոգիները իրենց խղճէն կը տանջուէին և աշխարհակալները անտաննելի տաքով ու ծարաւով մը կը տառապէին: Երրորդը՝ ամենէ խորունկն էր՝ և

Տարտարոս կը կոչուէր՝ մեծ չարագործներու յատուկ: ասոր մէջ մշտապաւ կրակներ ու անտելի հրէշներ կային՝ ու չընտանաւ չէր ճիշդէթոն՝ որու ջուրերը ծծուկէ էին, ու Ստիքս գետերով արդէն ըսինք որ Ստիքսի վրայ եղած երդում մը անդրժելի էր (տես երես 8), վասն զի զայն դժողը՝ երկնքէն տասը տարի կ'աքսորուէր ու Նքքատ անունով երկնային ըմպելիէն կը զրկուէր:

Գժոխքէն կ'երէր նաև Կոկիտոն գետը՝ որու ջուրերը հոն եկողներու արցունքէն շինուած էին:

Չորրորդն էր առաքինի հոգիներու բնակարան Եղիսեան դաշտը՝ ուր յաւերժական դարուն մը կը տիբէր: արեւն ու աստղերը միշտ կը փայլէին հոն՝ և արդարները կը չըջին հոտաւէտ ծաղիկներու, վարդենիներու և մրտենիներու հովասուն չուքին տակ: Սնուչ կարկառով մը կ'անցնէր անկէ Վէթէ՝ մոռացօնի գետը, որու ջուրէն խմողը կեանքի ամեն վիշտերը կը մոռնար: օրհնած հող մը՝ տարին երեք անգամ ծաղիկներ կամ պտուղներ յառաջ կը բերէր և արդարները երբէք չժերանալով՝ միշտ այն տարիքին մէջ կը մնային՝ ուր ամենէ աւելի երջանիկ եղած էին: Այս եղանական պարտեզը՝ ըստ ոմանց Քամարեան կղզիներու, և ըստ ոմանց՝ լուսնին մէջ կը գտնուէր:

Երէբոսի ու Գիշերի ողբին Քարոն՝ դժոխքի նաւավարն էր ու հոգիները կ'անցընէր Ստիքս գետէն: Ժերունիի դէմքով կը նկարագրուի: Ամեն ստուեր իրն անցազին՝ դրամ մը պէտք էր շնորհել անոր և ասոր համար Յոյներն ու Հուսայեցիք իրենց մեռելներու բերանը դրամ մը կը

դնէին որ շատ մուսիաներու լեզուին տակ ալ դտնուած է: Անթաղ մնացած մեռելներու հոգիները՝ Քարոնի նաւակը չմտած՝ հարիւր տարի գետեգեղըը կը թափառէին:

Ստուերներու դուրս ելնելը՝ ու կենդանի մարդերու ներս մտնելը արգիլելու համար՝ դժոխքին դուռը՝ Կերբերոս անուն երեքգլխի շունը կը հըսկէր: Սակայն կ'ըսուի թէ քանի մը դիւցազուններ զայն խաբած են փոխինդով: Որիէնս իր քնարով քնացուցած՝ և Հէրքիւլէս շլթայի զարկած է քան:

Դժոխքին մէջ կը թագաւորէր Պղուտոն՝ Արամազդի եղբայրը: Ասիկա անգամ մը Էտնա լեռին հանած որոտանման ձայներէն սարսափած՝ դժոխքէն ելաւ Միկիլիա գնաց անոնց պատճառը հասկընալու համար՝ և հոն իր Դեմետր քրոջը աղջիկը Պրօզէրքինը կամ Պերսէֆօնէն տեսնելով՝ միտքը դրաւ զայն գողնալ, վասն զի չէր գտնուած դիւցուհի մը՝ որ իրեն կենակից ըլլալ ուզէր՝ իր տգեղութեան՝ և մանաւանդ բնակարանին պատճառաւ՝ որ դժոխքին մէջէր: Ուստի օր մը երբ Պերսէֆօնէ իր ընկերներով ծագիկ կը ժողվէր, Պղուտոն յափշտակեց զանի և իր չորս սև ձիերով լծուած կառքին մէջ պահելով փախաւ:

Դեմետրը՝ որ Միկիլիոյ թագուհին էր՝ իր սիրելի աղջկան գլուխը եկածը իմանալով սկսաւ ամեն տեղ շրջիլ ու զանի փնտռել: Իր ճամբորդութեան մէջ անգամ մը պառաւ կնոջ մը հիւզը մտաւ ջուր խմելու համար, և այնքան ախորժելով խմեց որ հոն գտնուող տղայ մ'սկսաւ խնդալ: Դեմետրը ասոր վրայ բարկանալով՝ դաւաթին մէջ մնացած

ջուրը անոր երեսին նետեց և տղան խկոյն մուգ սիփոխուեցաւ: Լիտիայէ անցնելու առեն ալ գեղացիները դորտի փոխեց աղբիւրի մը ջուրը պղտորելուն համար՝ ուրկէ իր ծարաւը յազեցնելով ուզէի նա: Դեմետր՝ վերջապէս Սքէթուսա յաւերժահարսէն Պերսէֆօնէի ուր ըլլալն իմանալով՝ գընաց Արամազդի ոտքն ընկաւ և աղաչեց որ իր աղջիկը իրեն վերադարձընէ:

Արամազդ Դեմետրի վրայ դժալով՝ հրամայեց որ Պերսէֆօնէ վեց ամիս իր ամուսնոյն՝ ու վեց ամիս ալ իր մօրը քով անցընէ:

Պղուտոն նաև Սյէլաօ կը կոչուի, այսինքն՝ անժպիտ, վասն զի ծիծաղը դժոխքէն հեռու է: Խոժոռ դէմքով կը նկարագրուի նա՝ դժոխքին մէջ տեղ եպնեայ գահի մը վրայ նստած, Պերսէֆօնէ իր ձախ կողմն է, իր արբանեակները զինքը կը շրջապատեն, այսինքն՝

Դժոխքի երեք դատաւորները որ Արամազդի որդիներն էին, այսինքն՝ Էակոս, Ռատամանտ և Մինոփս Կրեաէի թագաւորը: Ասոնք Հերմիսի բերած հոգիները կը դատէին: Վերջնական վճիռը Մինոփս կու տար ձայնից հաւատարութեան ստուն, անոր համար մէկ ձեռքը արքունի դաւաղան և միւսը աղետալի սափորով կը նկարագրուի, որու մէջ ամեն մահկանացուներու դատալինիքը կայ:

Եւ մնայք կամ Կատալիք՝ Նրկպառակութեան աղջիկները, որ նմանապէս երեք քոյր էին, այսինքն Քիսիփոն, Մեդերա և Ալքրոսն: Ասոնք միշտ յանցաւորները կը հալածէին երկրի վրայ և դժոխքի մէջ կը նկարագրուին ձեռքերնին վառուած ջա-

հերով և մազի տեղ՝ իրարու հետ հիւսուած օձե-
րով և հորամուկի թևերով : Աթենքի մէջ Արիսպա-
գոսի աստեղին առջև ելնողը՝ ասոնց վրայ պէտք էր
երդնուլ որ իրաւը պիտի խօսի :

Պարկայք՝ Երէքոսի և Գիշերի երեք աղջիկներն
էին, այսինքն՝ Քլթօ, Լաքեզիս ու Ատրոպէ : Քլթ-
թօ՝ կրտսերագոյնը՝ ձեռքը աղեկատ մ'ունէր, Լա-
քեզիս՝ մեր օրերը կը մանէր, իսկ Ատրոպէ՝ ան-
դրանիկը՝ մկրատով մը մեր կեանքի թելը կը
կտրէր : Ասոնք ալ խոժոռ դէմքով կը նկարագրուէ-
ին, գլուխնին ձերմակ բուրդէ պսակներով՝ որոնց
մէջ նարկիսներ խառնուած են :

Գիշերը՝ Երկնի և Երկրի աղջիկն էր և Պարկա-
ներու մայրը : կը նկարագրուի կառքի մէջ նստած
և աստղերով զարդարուն վերարկուով մը ծած-
կուած, առջևէն կ'երթան համաստեղութիւնները :

Քուներ կամ Հիքնոս՝ Երէքոսի և Գիշերի որդին
էր, Երազներու հայրը, Մահու և Յուսոյ եղբայրը :
ասոր պալատը խոր քարայր մ'էր՝ ուր արևու ճա-
ռագայթները չէին թափանցեր և որու մուտքը զո-
ցուած էր մեկոններու ահադին փունջերով : կա-
կաշներով պսակուած և տերեւէ անկողնի մը վրայ
երկնցած կը նկարագրուի, իր շուրջը կը թռին Ե-
րազներն և իր որդին ու պաշտօնեայն Մորփէոս՝
որ Երազներու առաջինն ըլլալով՝ կանխաւ կ'իմա-
ցնէր ճշմարտութիւնը : Մորփէոս թիթեունի թե-
ւերով կը նկարագրուի՝ ձեռքը մեկոն :

Երազները՝ ամենքն ալ Քուների որդիներն էին՝ և
ծովի աւազներու չափ չատ, ասոնցմէ ոմանք խըր-
ձիթներու՝ և ոմանք պալատներու այցելութիւն

կ'ընէին : կը նկարագրուին չղջիկի մեծ թևերով :
Մահը՝ Գիշերի աղջիկն էր, կը նկարագրուէր սև
տղայի դէմքով, թևերով և ձեռքը ուռկան մը՝ ո-
րով իր դոհերը կը բռնէր : երբեմն նաև կ'մտխբի
կերպարանքով կը նկարագրուի՝ ձեռքը սուր և
մանցաղ :

Մանէս կամ Ուրուականները՝ գերեզմաններու
վրայ կը հսկէին, ասոնք երկաթներու ձոյնէն կը
փախէին և կրակը կամ լոյսը կը սիրէին, անոր հա-
մար հիները գերեզմաններու մէջ վառուած ճրագներ
կը դնէին : Նոճի ծառը ասոնց նուիրուած էր :

Նեմէսիս՝ Աքամագդի և Գիշերի աղջիկն էր, ու
պաշտօն ունէր՝ չարերը պատժելու և բարիները
վարձատրելու, բոլոր երկրի վրայ կ'իշխէր ու խիստ
յարգի էր : Հռոմի մէջ բազիլիսներ ունէր : պատե-
րազի երթալէ յառաջ զօրականք դոհեր կը մա-
տուցանէին իրեն :

Բլութոս՝ հարստութեան աստուածը՝ Գեմետրի
որդին էր, դժոխքի աստուածներու կարգը դա-
սուած է, վասն զի արծաթն ու ոսկին երկրի խո-
րեքէն կը հանուին :

Բլութոս ծերունիի կերպարանքով կը նկարագրուի
ձեռքը քսակ մը, ինքը կաղ է, ծանրաքայլ առջև
կ'երթայ՝ բայց թռելով ետ կը դառնայ, վասն զի
հարստութիւնը կամաց կամաց կը վաստակուի և շու-
տով կը մոխուի : կոյր է՝ վասն զի իր գանձերը հաւա-
սարտպէս թէ բարի և թէ չար մարդերու կը բաշխէ :

Ճակատաղիքը (տես երես 3) Քատի և Գիշերի
որդին էր՝ որ իր ձեռքը ունէր մարդերու ձակա-
տաղիքերը պարունակող գիրք մը : կը նկարագրուի
երկրագունտի մը վրայ :

Տարտարոսի մէջ տանջուող մեղաւորներու մէջ ամենէ յառաջ յիշելու է Տիտանի դաւակ՝ հսկանե-
րը, որոնք Խոնա լեռին տակ ճնշուած էին Արա-
մազդի գէմ կռուելնուն համար (տես երես 7)։ Կ'ը-
սեն թէ աս հսկաներէ մէկը՝ Թիֆօն՝ շարժած ա-
տենը՝ երկրաշարժ կ'ըլլայ և Խոնայի հանած ձայնե-
րը անոր հառաչանքներն ու ձայներն են։

Սիսիփ՝ Եւոզի որդին՝ Ստտիկէն կ'ասպատակէր
և ձեռքն ընկած ճաւիրողները կ'սպաննէր։ Արա-
մազդ զանի պատժելու համար դժոխք դահալիփե-
լով՝ դատապարտեց որ ահագին ժայռ մը լեռի մը
գագաթը հանէ, բայց ժայռը՝ նոյն իսկ իր ծանրու-
թենէն վար գլորեցելով՝ Սիսիփ վայրկեան մը հան-
գիստ չէր ունենար։

Տիտոս՝ Երկրի որդին՝ ահագին հսկայ մ'էր, որու
մարմինը եօթ արտավար տեղ կը բռնէր, ասի Նա-
թօնի նկատմամբ անպատկառ ընթացք մ'ունենա-
լուն համար՝ Սպողոնէն սլաքի հարուածներով ըս-
պանուեր ու դժոխք ընկեր էր՝ ուր անգղմը միշտ
իր լեարդը կը կրճէր, և լեարդը միշտ կ'աճէր։

Ֆլէկիաս՝ Արէսի որդին՝ Քօրօնիս անունով աղջիկ
մ'ունէր, որմէ Սպողոն իր Սոկղէպիոս տղան ու-
նեցաւ։ Ֆլէկիաս՝ Սպողոնի իրեն ըրած նախատին-
քին վրէժը լուծելու համար՝ Սպողոնի Տէլֆեան
տաճարը սյրեց՝ և աստուածները պատժեցին զին-
քը Տարտարոս դահալիփեցելով՝ ուր իր գլխին վրայ
կախուած ժայռ մը՝ զինքը միշտ ահուդօղմ մէջ կը
պահէր։

Իսիոն՝ Հերայի սիրահարելուն համար՝ Արամազդ
զանի անիւր մը կասկեց որ օձերով շրջապատուած
էր ու միշտ կը դառնար։

Տանթալ՝ Միտիաի թագաւորը՝ Թմօլիւսի և Բլօթա
անուն յաւերժահարսի մ'որդին էր։ Անգամ մ'որ
աստուածները անոր տունը հիւր դացեր էին՝ Տան-
թալ՝ անոնց դաղանիքները թափանցելու կարողու-
թենէն՝ աստուած ըլլանին հասկընալու համար՝ իր
Բէլըբա որդւոյն մարմինն ալ ուրիշ մտերու հետ
խառնած՝ սեղանին վրայ դրաւ։ Դեմտար այս սոս-
կալի խորտիկը պատուական գտնելով՝ տղուն մէկ
ուսը կերաւ, բայց Արամազդ Տանթալի անողորմ
վարպետութիւնը հասկընալով՝ Բէլըբաը կենդանա-
ցուց Դեմտարի կերած ուսին տեղ փոսկրէ ուս մը
սալով անոր՝ և Տանթալը պատժեց զանի Տար-
տարոսի մէջ դահալիփեցելով՝ ուր նա յաւիտենական
քաղցով և ծարաւով կը տառապէր լճի մը մէջ,
վասն զի ամեն անգամ որ իր չորցած շուրթերը
զինքը շրջապատող ջրին կը մօտէին՝ ջուրը կը հե-
ռանար, ասկէ վատ անօթութենէ ալ կը տանջուէր
մրգաստանի մը մէջ՝ վասն զի ամեն անգամ որ ձեռքը
կերկնցընէր պտուղ մը փրցընելու՝ հովը ծառե-
րու սատերը մինչև երկինք կը բարձրացընէր։

Դանաոս՝ Արգոսի թագաւորը՝ յիսուն աղջիկ ու-
նէր, որոնք իրենց հօրը անունով Դանայեան ըսուե-
ցան։ Դանաոսի եղբայրը՝ Եգիպտոս՝ որ համանուն
երկրի վրայ կ'իշխէր՝ յիսուն տղայ ունէր զորս իր
քեռորդիներու հետ կարգեց, ամենուն հարսնիքը մի
ևնոյն օրը կատարուեցաւ։ Բայց Դանաոս՝ պատ-
գամէն իմանալով որ իր փեսաներէ մէկը զինքը
դահէն վար պիտի առնէ՝ իր աղջիկներուն հրամա-
յեց որ իրենց փեսաները՝ հարսնիքին առջի գիշերը
մեռցընեն։ Դանաոսի հրամանը կատարուեցաւ և

միայն իբէրմնեսողրա՝ իր Ղինկէ ամուսնւոյն խնայեց: Արամազդ այս քառասունինը անողորմ աղջիկները պատժեց՝ Տարտարոսին մէջ ծակուած տակաւ մը յաւիտենապէս լեցընելու դատապարտելով զանոնք:



ԵՐԿՐԷ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ



ԷՍՍԱ, ՌԷԱ, ՎԵՍԹԱ, ԴԵՄԵՏԲ

Էստա և Ռէա՝ որոնց վրայ արդէն խօսած ենք (երես 4) իբրև երկրի աստուածներ ամեն տեղ յարդի էին:

Վեստա՝ Կրօնոսի և Ռէայի աղջիկն էր՝ որ իր եղբարցը հետ հօրմէն կլլուելէ ետքը՝ նորէն աշխարհ եկեր էր Արամազդի շնորհիւ: Ասիկա կրակի դիցուհին էր և խիստ յարգուած՝ Փոիւզդիսի մէջ՝ ուրիշ էնէաս իր արձանը իտալիա բերած էր: Նուսա Պոմպիլիոս Հուսի թագաւորը՝ անոր անուան տաճար մը կանգնեց, որու խորանին վրայ մշտապէս կրակ մը կար. ասոր՝ ինչպէս նաև Էստայի տօներու մէջ՝ էրիկ մարդ մտնելը արգիլուած էր: Վեստայի տաճարին քուրմերը վեցը նորատի կոյսեր էին՝ որոնք Վեստեանք կը կոչուէին՝ ու պաշտօն ունէին նուիրական կրակը միշտ վար պահելու. եթէ իրենց անհողութեամբ մարէր այն՝ խտրու կը պատ-

ժուէին, վասն զի Հուսայեցիք անոր մէջ իրենց համար մօտալուտ վասնդ մը կը տեսնէին. մարած կրակը հասարակ կրակէ մը չէին վառեր՝ այլ միայն արևա ճառագայթներէ: Կուսութեան ուխտին դէմ մեղանշող քրմուհին՝ ողջ ողջ կը թաղուէր:

Դեմետր՝ Վեստայի քոյրն էր և հունձքերու վրայ կ'իշխէր: Աս՝ իր աղջիկը գտնելու համար ըրած ճամբորդութեան մէջ (տես երես 36) գտած հիւրընկալութեան փոխարէն՝ երկրագործութիւն սորվեցուց մարդոց: Գեղեցիկ կնոջ մը կերպարանքով կը նկարագրուի, գլուխը հասկերով պսակուած, ստինքը ուռած՝ որովհետև մարդկային սեռի սնուցիչն է նա, մէկ ձեռքը հասկեր կամ մանգալ՝ և միւսը ջահեր ունի. իր կառքը առիւծներով կամ օձերով լծուած է: Իր տօները Էլլեսիսեան կը կոչուէին, վասն զի Դեմետր՝ ամենէ աւելի Ատտիկէի Էլլեսիս քաղաքին մէջ յարգի էր. այս տօներու արարողութիւնները խիստ գաղտնի պահուելուն՝ Էլլեսիսի գաղտնիք ալ կ'ըսուին:

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Մոմոս՝ հեղնութեան և կատակի աստուածն էր, աստիկ ծաղրասէր ըլլալուն՝ նոյն իսկ աստուածներու պակասութիւնն իրենց երեսին կը զարնէր: Անգամ մը Պոսիդոն, Հեփեստէս և Աթենաս իրենց գործերու պատուականութեան վրայ մէջերնին վիճելու առեն՝ զինքը դատաւոր դրին, և Մոմոս պարսաւեց զՊոսիդոն որ իր ջինած ցուլին եղջիւրները աչքերուն առջև դրած չէր՝ որպէս զի

կենդանին կարենայ իր թշնամին ապահովապէս զարնել, Հեփեստէսը պարսաւեց որ իր շինած մարդուն սրտին վրայ պղտիկ պատուհան մը բացած չէր՝ որպէս զի անոր ամենէ գաղտնի խորհուրդները տեսնուին, և ՚ի վերջէ Աթենասն ալ պարսաւեց որ իր շինած տունը դիւրատար չէր՝ որպէս զի կարելի ըլլայ դէշ գրացիներէ դիւրաւ հեռանալ։ Իր կծու հեգնութիւններու պատճառաւ՝ Մոմոս երկնքէն արտաքսուեցաւ։

Պելլանա՝ Արէսի քայրն էր (տես երես 11), հետեւաբար պատերազմի աստուածուհի կը համարուէր։ Բաղդը՝ մարդկային իրերու ղեկը իր ձեռքն ունէր և բարիքն ու չարիքը՝ իր հաճոյից համեմատ կը բաշխէր, կը նկարագրուէր կոյր աչքերով, կընտակ դիւտով, երկու ոտքը թւեկրով՝ որոնց մէկը օղին մէջ՝ և միւսը դարձող անիւի մը վրայ թեթևակի կոթնած է ՚ի նշան իր փոփոխականութեան, ասի չափազանց յարգի էր Հռոմայեցւոց մէջ։

Աստրէա՝ արդարութեան աստուածը՝ ոսկեգարու ատեն աշխարհի վրայ կը բնակէր, բայց նախ քաղաքներէ ու ետքը դիւղերէ արտաքսուելով՝ մարդերու անիրաւութենէն՝ երկինք քաշուեցաւ ու կշիւհամաստեղութեան փոխուեցաւ, երեք աղջիկ ունեցաւ՝ Իրաուոնք, Օրէնք և Խաղաղութիւն։

Բերոնիա ազատութեան աստուածուհի և մանաւանդ ստրուկներու պաշտելին էր․ ամեն տեղ խիստ յարգի և զվարիք ձեռքը կը նկարագրուէր։

Արքօքրատ լուծեան աստուած էր, կը նկարագրուի մատը բերնին վրայ դրած մարդու մը պէս․ դեղձի ծառը մասնաւորապէս ասոր նուիրուած էր՝

որովհետև աս ծառին տերևները լեզուի կը նմանին և իր ստուղները սիրտի, խորհրդաւոր նշան համաձայնութեան՝ որ պէտք է գտնուի մարդկային սիրտի և լեզուի մէջ։ Ասոր արձանը մահեաններու դրան առջև կանգնած էր՝ Պրուտարգոսի ըսածին նայելով, աստուածներու անիմանալի բնութեան վրայ խօսիլը արգիլելու համար։

Ասկղեպիոս՝ ինչպէս որ ըսինք Ապոլոնի և Փօքօնիսի տղան էր՝ (երես 40) Քիրոն յուշկապարիկէն բժշկութիւնը լաւ սորվելով՝ այս արհեստին հնարիչը համարուեցաւ։ Ասի նոյն իսկ մեռելները կը կենդանացնէր, այնպէս որ Պրուտոն բարկանալով՝ Արամազդին բողբոջեց և Արամազդ ալ շանթահարեց զանի, բայց ետքը Ապոլոնի խնդրանօք երկինք ընդունուելով՝ աստեղատունի մը փոխուեցաւ որ յօնաւ կը կոչուի։ Նոյն իսկ իր նշանը օձ է՝ և կը նկարագրուի գահի վրայ նստած՝ ձեռքը օձապատ գաւազան․ հաւեր ու քթաղաղներ կը նուիրէին իրեն իբրև արթնութեան նշան։

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Գաշտային կամ գեղջական աստուածներու ամենէ մեծն էր Պան՝ որ հովուական սրինգը գտաւ․ կը նկարագրուի զգուելի գէմբով, ցիրուցան մօրուքով ու մազերով, ճակատը եղջիւրներով ու մէջքէն վար՝ այծի կերպարանքով։ Ասի շատ յարգի էր Եգիպտոսի, Արքատիաի ու մանաւանդ Հռոմի մէջ ուր ՚ի պատիւ իրեն տօներ կը կատարուէին որոնց մէջ իր քուրմերը բոլորովին մերկանդամ փողոց

ները կը վազէին : Պան՝ Յունարէն աճէն կը նշանա-
կէ և այս աստուածը իրօք իբրև անկողնաբեր նշանա-
բանը կը նկատուէր : Ա՛քսուի թէ երբ Կօլուացիք
իրենց Ա՛քէնոս զօրապետին առաջնորդութեամբ
Տելֆեան տաճարը կողոպտելու եկան՝ յանկարծ
մեծ վախի մը մէջ ձգեց զանոնք Պան՝ և ասկէ սո-
վորութիւն եղաւ յանկարծական վախերը Պանական
կոչել :

Ճլօրա՝ Զեմիւռի հետ ամուսնանալով ծաղիկներ-
բու թագաւորութիւնը ստացաւ, կը նկարագրուի
յաւերժահարսի դէմքով, ծաղիկներով պսակուած,
ձախ ձեռքը ծաղիկի փունջեր՝ կամ առատութեան
եղջիւր մը :

Բօսծնա՝ պտուղներու աստուածուհի էր, իր ա-
նունը կը ծագի Լատիներէն բօսոս բառէն՝ որ խըն-
ձոր կը նշանակէ . կը նկարագրուի որթի տերևներ-
բով ու խաղողներով պսակուած՝ ձեռքը սքանչելի
պտուղներով լի՝ կողով մը :

Բրիար՝ Աստղիկի ու Բագոսի որդին՝ պտղատու
ծառերու աստուածն էր, Հռոմայեցիք ասոր ար-
ձանը պարտէզներու մէջ կը դնէին . կը նկարա-
գրուէր մարդկային գլխով՝ այծի ականջներով և
եղջիւրներով :

Բալէս՝ հովիւներու և հօտերու աստուածուհին
էր, ասոր սօսը կը կատարուէր ամեն տարի մայի-
սի սկիզբը, հովիւները յարդի մեծ կոյտի մը կրակ
կու տային՝ ու անոր բոլորտիքը կը պարէին . Բալէս
Լատիներէն յարգ կը նշանակէ :

Թերմինոս՝ որ Լատիներէն սահման կը նշանակէ,
արտի սահմաններու աստուածն էր, ու իր զրա-

ցիէն տեղ գողցողը կը պատժէր . իր արձանները
քառակուսի կամբրդածև քարեր էին, միայն մարդ-
կային գլուխ մ'ունենալով :

Սատիրները դաշտային աստուածներ էին՝ մարդ-
կնային կերպարանքով՝ բայց նոխաղի ոտքերով,
ասոնց ծերերը Սելենէ կը կոչուէին . ամենէ ծեր
Սելենէն՝ ինչպէս որ տեսանք (երես 24) Բագոսի
դաստիարակ եղած՝ և անոր ընկերացած էր ՚ի
Հնդկաստան . Սելենէ գինով միճակի մէջ կը նկա-
րագրուի, էջի մը վրայ նստած :

Փաւոնները՝ Սատիրներու շատ կը նմանէին, ա-
սոնք կ'իջնէին Լատիններուն Փաւոն թագաւորին
տղէն՝ որ մշակութեան արհեստը սորվեցուցած էր
մարդկան :

Ներէիտներէ ու Նայատներէ զատ՝ (տես երես
28-32) խելմը յաւերժահարսեր ալ կային, որք են՝

Տրիատները և Համատրիատները՝ անտառները
կը պահէին ու իրենց սիրած ծառերը կտրող մար-
դիկը կը պատժէին :

Օրէագները լեռերը կը պահէին, և երբեմն Տիա-
նայի կ'ընկերանային որսի գացած ատենը :

Ներէիտներէ ամենէ գեղանին էր Թնէթիա՝ զոր
Արամազդ, Պոսիդոն և Ապոլոն իրենց կնութեան
առնել ուղեցին, բայց պատգամէ մ'իմանալով որ
անորմէ ծնելիք տղան իր հօրմէն մեծ պիտ' ըլլայ,
իրենց դիտաւորութենէն ետ կեցան՝ ու զան Պէ-
դէոսի թողուցին որ մեծին Աքիլէսի հայրը եղաւ :

Յաւերժահարսներու մէջ նշանաւոր եղաւ Արձա-
գանդը՝ որ Արամազդի սիրահարութեանց օգնելուն
համար՝ լսած խօսքերուն միայն վերջին վանկերը

կրկնելու դատաւարտուեցաւ Հերաէն: Այս վիճակին մէջ Արձագանգը Վիրիոպէ յաւերժահարսին Նարկիս տղուն սիրահարեցաւ, ու անոր անաարբերութենէն յուսահատ՝ ժայռի փոխուեցաւ:

Կուսլիտոն (երես 13) զՆարկիս այս անտարբերութեանը համար խստիւ պատժեց. Նարկիս օր մը աղբիւրի մը մէջ իր դէմքը տեսնելով ինքը իրեն սիրահարեցաւ ու մեռաւ, աստուածները իր վրայ գլխաւորով գինքը համանուն ծաղկին փոխեցին:

Նոճիի ծառն ալ կերպարանափոխ եղած պատանի մ'էր Արարիս անուն: Աս պատանին իր սնուցած մէկ եղջերուն ակամայ սպաննելուն համար այնքան ցաւեցաւ որ ինքզինքը մեռցուց: Ապողոն՝ զան անմահացընելու համար՝ նոճիի փոխեց. Կիբարիս Յունարէն նոճի կը նշանակէ:

Թերափ անուանով առտնին աստուածներ ալ կային որ իւրաքանչիւր մարդու պաշտպան կամ խնամակալ էին. ասոնք տուներու մէջ կը պաշտուէին ու առջևնին կանթեղ և խուճկ կը վառուէր:

ՀԵՐԱԿԼԵՍ

Հերակլէս ու Եւրիսթէ՝ Թեփէի Ամֆիտրիոն թագաւորին Ալկմենէ կնոջ երկուորեակ զաւակներն էին. որոնք Ամֆիտրիոնի պատերազմի գացած ատենը ծնան: Հերակլէսի հայրն եղած էր Արամազդ՝ իսկ Եւրիսթէինը Ամֆիտրիոն: Հերա Ալկմենէն նախանձելով երկու վիշապ զրկեց Հերակլէսին դէմ սրպէս զի գայն ուտեն, բայց Հերակլէս մանու-

կը զանոնք բռնելով խղզեց: Աթենասի աղաչելովը Հերա մեղմացաւ սակայն և նոյն իսկ զիջաւ Հերակլէսը դիեցնելու որպէս զի անմահ ըլլայ: Բայց անգամ մը Հերակլէս այնքան ուժով անոր ստինքը խածաւ որ Հերաի կաթը դուրս ժայթքեց և երկնից երեսը՝ ձէր կաթն ըսուած լուսեղէն գօտին յօրինեց: Քիրոն՝ Ասկղեպիոսի ուսուցիչը՝ Հերակլէսի աստղագիտութիւն և բժշկութիւն սորվեցուց, և Որփէոս երևելի քնարահարին դասատուն՝ լինոս ալ՝ երաժշտութիւն. այլ Հերակլէս անգամ մը անորմէ խիստ յանդիմանութիւն մը լսելուն համար բարկանալով քնարը անոր գլխին զարկաւ ու ըսպաննեց զանի:

Հերա վճռած ըլլալով որ Եւրիսթէ իրաւունք ունենայ միշտ Հերակլէսի հրամայելու՝ Եւրիսթէ իր իրաւունքը չարաչար գործածելով Հերակլէսը մեծ վտանգներու մէջ դրաւ՝ որոնք անոր տասներկու քաջագործութիւնները կը համարուին:

1 Նէմէի մօտ անտառի մը մէջ՝ վիթխարի առիւծ մը կար, Հերակլէս մեռցուց զան և մորթը իրեն վերարկու ըրաւ:

2 Լերնոսի լճին մէջ եօթնագլխի վիշապ մը կար, Հերակլէս՝ Եւրիսթէի հրամանաւ վրան յարձակեցաւ, բայց տեսնելով որ հեղբոի գլուխները քանի կտրէր անոնց տեղ նորեր կը ըսուանէին՝ իր լախտին մէկ հարուածով ամենքն ալ ջախջախեց ու իր նետերը անոր թունաւոր արեան մէջ թաթխեց՝ անոնց ընելիք վէրքերը մահաբեր ընելու համար:

3 Սոսկալի կինն մը Էրիմանթ լեռին շրջակաները տակուվրայի կը բերէր, Հերակլէս այս գազանը կենդանի բռնելով Եւրիսթէի տարաւ:

4 Մենակեան լեռը սպաստան եղած էր պղնձի արքերով և ոսկի եղջիւրներով եղնիկի մը՝ զոր ոչ ոք կրցած էր բռնել, Հերակլէս զայն տարի մը հալածելէ ետքը բռնեց :

5 Աբբատիաի Ստէնրալ լիճը՝ Հարբիներու բնակարանն էր՝ որոնք իրենց վրայ յարձակողներու դէմ սլաքի նման փետուրներ կ'արձակէին, Հերակլէս ամենքն ալ սպաննեց իր թունաւոր նետերով (երես 34):

6 Կրեաէի մէջ հրէշ մը կար զոր Պոսիդոն զրկած էր այն տեղի Մինովս թագաւորը պատժելու, Հերակլէս Կրեաէն այս պատուհասէն ազատեց (երես 28):

7 Օժիաս թագաւորը՝ երեք հազար եղ պարունակող այսուներ ունէր որոնք երեսուն տարիէն 'ի վեր մաքրուած չէին: Հերակլէս Ալֆի գետը դարձնելով ախտոներուն մէջէն անցուց ու մաքրեց զանոնք: Բայց Օժիաս խոստացած վարձքը չհատուցանելուն համար Հերակլէս բարկանալով՝ Օժիասը սպաննեց ու Էլիս քաղաքը կողոպտեց:

8 Թրակիոյ Կրոմետ թագաւորը իր ձիերը մարդկային միտով կը կերակրէր, Հերակլէս զանի սպաննեց ու նոյն ձիերուն առջևը դրաւ:

9 Սպանիոյ Կերիոն թագաւորն ալ սպաննեց որ երեք մարմին ունէր:

10 Պոզիթիսի՝ հէներու ձեռքով գողցնել տուած Սթլաս թագաւորին աղջիկները ազատեց (երես 26) ու Պոզիթիսը սպաննեց, անոր համար Սթլասէ Եսպերեան սպարտէզի խնձորներէն պարգև ստանալով՝ Էւրիսթէին բերաւ:

11 Թէսէոսի աջակցութեամբ Անագոններու յաղթեց որոնք Թրակիոյ մէջ բնակող պատերազմասէր կիներ էին և անոնց թագուհին գերի բռնեց:

12 Ի վերջէ Թէսէոսը ազատելու համար դժոխք իջնելով՝ Կերբերոսը չլիթայի զարկաւ (երես 36-36):

Հերակլէս՝ ասոնցմէ զատ շատ քաջագործութիւններ ըրաւ. Պրոմէթէն ազատեց (երես 23) անոր լեարդը կրծող անգղը սպաննելով ու զան Կովկաս լեռին կապող չլիթան կտրելով:

Յետոյ մինչև Քատիքս երթալով՝ կարծեց որ աշխարհիս ծայրը հասեր էր, և հոն իրարու միացած երկու լեռերը զատելով՝ ձիարալթարի նեղուցը բացաւ. աս լեռերը Հերակլեան սիւներ ըսուեցան:

Սակայն այսքան հրեշներու յաղթող դիւցազնը՝ 'ի վերջէ Լիտիայի Օմֆալ թագուհին քով սկարացաւ ու անորմէ սիրուելու համար առիւծենին թողլով կնիկի հազուստ հազաւ և անոր՝ ոտքը նստած բոք մանեց:

Հերակլէս՝ յետոյ Դէյանիր բամբիջին սիրահարեցաւ, բայց Նեսոս անուն յուշկապարիկը զանի ձեռքէն յափշտակել ուզեց, ուստի Հերակլէս Նեսոսը սպաննեց: Նեսոս շնորհաբար՝ իր արիւնտ հագուստը Դէյանիրի ընծայ տուաւ՝ ըսելով որ Հերակլէս յաւետեան հաւատարիմ կ'մնայ իրեն եթէ այն հազուստը հազնի. նախանձոտն Դէյանիր՝ Նեսոսի խօսքին հաւատալով զայն իր սիրականին հազուց և Հերքիւլէս մոլեգնելով՝ ինքզինքը կրակը նետեց ու այրեց:

Հերակլէս կամ Հերքիւլէս՝ կը կարծուի թէ մեր

Վահագնին հետ նոյն է, վասն զի Վահագն ալ իր՝ հայրենիքը հոէններէ մաքրեց և յարգողէ ծիրը շինեց Ասորեստանի Բարչամին յարդը գողնալով, որ փախչելու ատեն ճամբան թափեցաւ: Վահագն պաշտուած էր մանաւանդ Տարոն գաւառին Աշտիշատ գիւղին մէջ:

Հերովիլէս երրորդական կարգի աստուած կը համարուի ինչպէս նաև Պերսէոս, Թէսէոս, Էէրիթէոս, Քասթոր և Պոլլիկոս, Որփէոս, Կադմոս ևն:

ՊԵՐՍԵՈՍ

Արկոսի Ակրիսիոս թագաւորը՝ իր Դանաէ աղջիկը պղնձէ աշտարակի մը մէջ գոցել տուաւ, վասն զի պատգամ մը բսած էր որ իր թոռը զինքը գահէն վար առնելով պիտի սպաննէ: Այլ Արամազդ ոսկիէ անձրևի կերպարանքով աշտարակը մտնելով Դանաէ Պերսէոսը յղացաւ:

Ակրիսիոս Պերսէոսի ծնիլը իմանալուն պէս՝ զան իր մօր հետ նաւակի մը մէջ դնելով ծովին ալիքներուն յանձնեց: Ալիքները այս նաւակը Վիրիփի կղզին նետեցին, ուր Պոլլիտիկոսի թագաւորը զանոնք ընդունելով՝ Պերսէոսը մեծցուց ու կրթեց:

Յետոյ Պոլլիտիկոսի Դանաէի սիրահարելով ու գեց Պերսէոսը հեռացնել և զանի Կորկոնեան երեք քոյրերը՝ Մետիզան, Սերիալէն ու Սկինան, որ շրջակայ երկիրները կ'աւրչտկէին՝ սպաննելու զրկեց. ասոնք մէկ աչք ու մէկ ախայ ունէին որ կինձի աւուայէն երկայն էր, ձեռքերնին արոյրէ, օձէ մազեր ունէին ու իրենց նայուածքը զմարդ կը քարացնէր:

Աստուածները Պերսէոսի վրայ գթալով զան իրենց պաշտպանութեան տակ առին, Պղուտոն իր սաղաւարտը փոխ տուաւ անոր, Աթենաս իր վահանը, Հերմէս իր թևերը ու ադամանդէ սուր մը:

Պերսէոս գնաց ասոնցմով Կորկոնեան քոյրերը սպաննեց: Մետիզայի գլխէն ելած արիւնէն ծնաւ Պէգասոս օդապար ձին որ իսկոյն Էլիկոնի դադաթը թռաւ ու իր դափրովը Իփօքրէնեան աղբիւրը բղխեցաւ: Պերսէոս անոր վրայ հեծնելով՝ օդին մէջէն Մաւրիտանիա գնաց ուր Աթլաս կը թագաւորէր. աս իշխանը գուշակէ մը լսած ըլլալով որ Պերսէոսէ պէտք է գգուշանայ՝ զան չհիւրընկալեց, ուստի Պերսէոս պատժեց զանի Մետիզայի գլուխը ցուցնելով՝ որով Աթլաս քար կորեցաւ, (տես երես 27): Նոյնպէս ծովային հրեշ մը սպաննելով՝ ազատեց Եթովպիոյ թագաւորին Անարոձէզ աղջիկը որ անոր ճարակ պիտի ըլլար, և զանի իրեն կնուցեան առաւ:

Պերսէոս Մետիզայի գլխով շատ յաղթութիւններ ընելէ ետքը՝ զայն Աթենասի նուիրեց, անոր համար միշտ Աթենասի վահանին վրայ կը նկարագրուի այն:

Պերսէոս լսելով որ Լարիսայի թագաւորը՝ Իպատիւ Արամազդայ հանդէսներ կ'կատարէր, հոն գնաց իր քաջութիւնը ցուցնելու, բայց քարամորցումի մէջ իր նետած քարը գիպուածով մէկուն գլխին դալով՝ զան սպաննեց, այս մարդը՝ իր թռուէն մեռնելու սահմանուած Արկոսի թագաւոր Ակրիսիոսն էր:

Պերսէոս իր պապը մեռցնելուն վրայ անմխիթաբ Տիրինթոս քաջուեցաւ:

ԹԷՍԷՍՍ, ԲԵՐԻԹԷՍՍ

Թէսէնոս՝ Աթէնքի Եգէնոս թագաւորին տղան՝ Հե-
րակլէսի բարեկամն էր: Էթրա՝ Եգէնոսի կինը՝ դեռ
յղի էր, երբ Եգէնոս Պելոպոնեսէն Աթէնք երթա-
լու առնէ՝ իր սուրը ահագին ժայռի՝ մը տակ պա-
հերով՝ Էթրայի ապսպրեց որ եթէ տղայ զաւակ բե-
րէ՝ զան իրեն չցրկէ մինչև որ անի կարող ըլլայ
նոյն քարը վերցնելով իր սուրը բերելու: Թէսէնոս
տասնուեօթը տարեկան չկար՝ երբ քարին տակէն
հօրը սուրը առնելով, մէջքը կապեց ու անոր քո-
վը գնաց:

Թէսէնոս Հերակլէսի քաջագործութիւններու հե-
տեւեցաւ, նախ իր հայրենիքը՝ Աթէնքը ազատեց
այն հարկէն որ Արեւէի Մինոսի թագաւորին կը
վճարէր անոր եօթը մանչ ու եօթը աղջիկ զըր-
կելով՝ որ Եգիպտոսի լափիրինթոսի ձևով շինուած
քանախն Մինօտոր հրէշին ճարակ կ'ըլլային:

Թէսէնոս տասներեք մարդագոհներուն ընկերա-
նալով Արեւտէ գնաց զայն սպաննելու, բայց պի-
տի չկրնար իր նպատակին հասնիլ, եթէ Արիաստէ՝
Մինոսի աղջիկը՝ իրեն սիրահարելով չօգնէր յա-
փիրինթոսը մտնելու առննք ձեռքը կծիկ մը գեր-
ձան տալով՝ որով Թէսէնոս՝ Մինօտորը հեռացնե-
լէն ետքը իր ընկերներով անկէ ելաւ ու Արիաս-
տէն հեռը առնելով Արեւտէ մեկնեցաւ, բայց ետքը
ապերախտութեամբ զանի Նաքսոս կղզին թողուց:

Թէսէնոսը Արեւտէ տանող նաւուն աւազաստնե-

բը սև էին ՚ի նշան սուգին՝ որով համակուած էին
Աթենացիք: Եգէնոս իր տղուն ապսպրած էր որ
եթէ յաղթական ետ դառնայ՝ զանոնք ձերմակի
փոխէ, բայց Թէսէնոս իր յաղթութեան ուրախու-
թիւնով գինովցած՝ այս հրամանը մոռնալով առա-
գաստները չփոխեց և Եգէնոս, նաւուն սև առա-
գաստներով դառնալը տեսնելով կարծեց որ Թէ-
սէնոս մեռած է և յուռահատած ինքզինքը նետեց
ծովը՝ որ Եգէնան ըսուեցաւ, այն է Արչլպեղա-
գոսը:

Թէսէնոս իր հայրը թաղելէ ետքը՝ իր հօլատակ-
ները մեծ իմաստութեամբ կառավարեց, անոնց օ-
րէնքներ դրաւ ու հանդէսներ հաստատեց: Թե-
սպլիաի Լարիթներու Բերիթէնոս թագաւորը անոր
անունը լսելով՝ ուզեց անոր քաջութիւնը փորձել
և Ատաիկէի վրայ յարձակեցաւ. Թէսէնոս իսկոյն
անոր դիմացն ելաւ. բայց երբ երկու բանակները
գիմացէ դիմաց եկան, երկու իշխանները իրարու
վրայ անանկ զարմացում մը զգացին, որ զիրար
գրկելով յաւերժական բարեկամութիւն մ'ուխ-
տեցին:

Ասկէ քիչ ժամանակ ետքը՝ Բերիթէնոս ամուս-
նանալով յուշկապարիկները իր հարանիքին հրա-
ւիրեց, սակայն ասոնք գինովնալով անկարգու-
թիւններ ըրին. — Թէսէնոս և Հերակլէս անպատի-
շթողուցին զանոնք և Թեսալիաէ վրանտեցին: Այս
յուշկապարիկները իրենց ձիավարական տաղան-
դով նշանաւոր մարդեր էին: Անոր համար բանաս-
տեղծները զանոնք կէս մարդու և կէս ձիու կեր-
պարանքով նկարագրած են: Յուշկապարիկներէ ա-

մենէ նշանաւորներ եղան Քիրոն (երես 46-49) և Նեսոս (երես 51):

Հերքելւէսի աջակցութեամբ Թէսէոս՝ Ամազոններու վրայ յարձակեցաւ և անոնց յաղթելէ ետքը՝ անոնց Անտիոպէ կամ Իբոլիթ թագուհին իրեն կնութեան առաւ, բայց Անտիոպէ մեռնելով Թէսէոս իր Բէրիթէոս բարեկամին հետ դժոխքը իջաւ անկէ Պղուտոնի Պերսեֆոնէ կամ Պրոզերբին կինը գողնալու:

Բայց կերբերոս՝ դժոխքին դուռը պահող շունը՝ Բերիթէոսը խղիւղեց, Թէսէոս շրթայի զարնուեցաւ մինչև որ Հերքելւէս դժոխքը իջնելով՝ կերբերոսը կապեց և զանի ազատեց (երես 51):

Թէսէոսի ծերութիւնը դժբաղդ եղաւ սակայն, Աթենացիք իրեն դէմ՝ տպտամբեցան, որով ստիպուեցաւ նա Սիրոս քաջուիլ. բայց Լիկոմէտ՝ այն տեղի թագաւորը, աթենացիները կաշառելով զանի ժայռի մը վրայէ վար նետել տուաւ: Նատաւրերէ ետքը Աթենացիք Թէսէոսը յիշելով անորանուան տաճար մը կանգնեցին. կ'ըսեն թէ Մարաթոնի կռուին մէջ այս գիւցազնը իրենց երևցաւ բալրովին սպառազէն:

ՔԱՍԹՕՐ ԵՒ ՊՕԼԻԿՏԻՍ

Անգամ մը Արամազդ Սպարդայի Տինտար թագաւորին Լէտա կնոջմէ սիրուելու համար կարասի կերպարանք մտաւ. Լէտա կարասին անոյշ ձայնին այնքան սքանչացաւ որ՝ երկու հաւկիթ ա-

ծեց. մէկ հաւկիթէն ելան Քասթոր և Կլիթէմիս. թրա, և միւսէն Պօլիկտիս ու Հելէն: Քասթոր և Կլիթէմիսթրա Տինտարի որդիքը ըլլալուն մահկանացու էին՝ իսկ Պօլիկտիս և Հելէն՝ Արամազդի որդիք ըլլալուն՝ անմահ, թէև Քասթոր և Պօլիկտիս սովորապէս Տինտարեանք ըսուած են:

Պօլիկտիս՝ գօտեմարտի՝ և Քասթոր ձիավարութեան մէջ քաջ էր: Այս երկու եղբարքը՝ արշակեղազոսի ծովահէնները ջնջեցին և մանաւանդ նշանաւոր եղան Ոսկեգեղմի արշաւանքին մէջ:

Յետոյ Լինկէսի և Իտասի նշանուած երկու չքնաղ քոյրերը առևանգելուն համար անոնց հետ մենամարտելու ստիպուեցան: Քասթոր Լինկէսէն սպաննուեցաւ. բայց Պօլիկտիս ալ Լինկէսը սպանեց: իսկ Իտաս Արամազդէն շանթահարուեցաւ:

Պօլիկտիս՝ Քասթոր եղբորը մահուան վրայ յուսահատ՝ Արամազդէն խնդրեց որ զանի անմահացնէ, բայց այս խնդիրը կարելի չըլլալով ամբողջակի կատարել՝ Արամազդ Պօլիկտիսի անմահութեան կէսը Քասթորին տուաւ, որով այս երկու եղբարք՝ որ միշտ ամենասերտ բարեկամութեամբ կապուած էին իրարու հետ, փոփոխակի կ'ապրէին ու կը մեռնէին, մինչև որ աստեղատունի փոխուեցան և Երկնորեւի անունով ծանօթ են կենդանակերպեցրու մէջ: Իրենց անունը եղբայրական կամ բարեկամական սիրոյ նշանաբանը մնացած է:

ԱՐՓԷՈՍ

Արփէոս՝ աննման քերթողն ու երաժիշտը, Ապո-
ղոնի որդին էր: Արսուի թէ ասոր քնարին ու ճայ-
նին անուշութիւնը ամենէ վայրենի կենդանիները
կ'հանդարտեցնէր, և նոյն իսկ ժայռերու կ'ազդէր:

Արփէոս Էւրիտիկէ յաւերժահարսին հետ կար-
գուեցաւ, բայց նոյն իսկ հարսնիքին օրը հարսը
օձէ մը խայթուելով մեռաւ: Արփէոս դժոխքը ի-
ջաւ Պղուտոնէն իր կինը խնդրելու համար և դժոխ-
քին դուռը պահող Աերբերոս շունը իր քնարով
քնացնելէ ետքը (երես 36) յաջողեցաւ նաև իր
նուագով Պղուտոնի գութը շարժել: Պղուտոն հա-
ւանեցաւ Էւրիտիկէն ետ դարձնել այն պայմանաւ
որ դժոխքէն ելնելու ատեն իր կնոջմէն յառաջ
քալէ և անոր երեսը չնայի մինչև որ Տարտարոսի
սահմաններէն անցնի: Սակայն Արփէոս անհամբեր
գտնուելով՝ իր կինը յաւիտենապէս կորսնցուց և
յուսահատ Ռօտոր լեռը քաշուեցաւ: Հոն օր մը
Բագոսի քրմուհիները զինքը սպաննեցին իրենց
նկատմամբ ցոյց տուած անտարբերութեանը հա-
մար և զուխը Էպրը գետը նետեցին: Արփէոսի գլու-
խը նոյն իսկ ջուրերուն մէջ ու անշունչ՝ տխուր
ու վշտանուագ ձայներ կ'հանէր, զորս Արձագանքը
կ'կրկնէր:

ԿԱԴՄՈՍ

Կադմոս Փիւնիկէի Ակէնոր թագաւորին տղան
էր: Ասի չքնաղ քոյր մ'ունէր Եւրոպէ անունով
զոր Արամազդ գողցաւ ճերմակ եգի մը կերպա-
րանքը մտնելով: Եւրոպէ այն միջոցին որ ծովե-
զերքը կ'ափորտէր՝ այս գեղեցիկ կենդանին տեսնե-
լով անոր մօտեցաւ և համարձակեցաւ անգամա-
նոր վրայ նստիլ: Արամազդ Եւրոպէն իր ուսե-
րուն վրայ զգացածին պէս՝ ծովը նետուեցաւ և
կրետէ ելաւ:

Կադմոս իր քոյրը ամեն կողմ փնտռեց բայց
չգտաւ: Արսուի թէ նա ճամբորդութեան միջո-
ցին Յունաստան հանդիպելով՝ եգիպտական և փիւ-
նիկեան աստուածներու պաշտօնը յունաց մէջ
մտցուց, անոնց կարդալու և գրելու արհեստը
սորվեցուց և իբրև աստուած պաշտուեցաւ իր
մեռնելէ ետքը:

Տէտալ՝ Աթենացի երևելի անդրիագործ մ'էր,
որ կրետէի լաբիրինթոսը շինեց Մինովս թագաւորին
հրամանաւ: Սակայն ինքը նոյն անել բաւղին ա-
ռաջին զոհը եղաւ, վասն զի Մինովսի Փասիֆաէ կը-
նոջ անհաւատարմութեանց օգնելուն համար Մի-
նովս զանի իր Իքար անուն տղուն հետ բաւիղը նե-
տել տուաւ:

Տէտալ անկէ ելնելու համար արհեստական թևեր
ինել տուաւ զոր իր՝ և Իքարի ուսերուն մոմով

վակցուց ու թռելով ազատեցաւ, բայց Իքար իր հօրը խրատը մտոցաւ և օգին մէջ շատ բարձրաւնալով տաքէն մտնը հալեցաւ ու ինքը ընկաւ ծովը՝ որ Իքարեան կը կոչուի:

Կ'ըսուի թէ առագաստը Տէտալ հնարեց և իր թևերը առագաստին ակնարկող այլաբանութիւն մ'են, թէ շարժուն արձաններ շինած է, վասն զի նա ամենէ յառաջ պատկերներու ոտքերը իրարմէ գառեր է:

ՅԱՍՈՆ

Արգոնտարդներու արշաւանք:

Թերացուց Ատամաս թագաւորը իր Ինով անուն կնիկէն գրգռուելով առաջին ամուսնութենէ մ'ունեցած իր երկու զակըները՝ Փրիքսոսն ու Հելլէն մեռցնել կ'ուզէր: Այն միջոցին որ այս երկու տըզաք տանարի մը մէջ պիտի մորթուէին՝ երկնային ամպ մը զանոնք ծածկեց և ոսկի գեղմով խոյ մը երևան ելաւ, որ զիրենք վրան առնելով Կողքիս տարաւ:

Մովէն ա' ցնելու ատեն՝ Հելլէ ալիքներու ձայնէն վախնալով խղզուեցաւ և անոր համար նոյն ծովը Հելլեսպոնտոս կոչուեցաւ՝ այն է արդի Տարտանէի նեղուցը:

Փրիքսոս Կողքիս հասածին պէս՝ ոսկի գեղմը Ա.

րէսի նուիրեց: Արէս ասոր փոխարէն խոստացաւ որ զայն պահող թագաւորը երջանիկ ու անորժողովուրդը հարուստ պիտի ըլլայ, և նոյն ոսկի գեղմի պահպանութիւնը չորս ցուլերու և թևաւոր վիշապի մը յանձնեց: Գուշակը դուշակեց նաև որ թագաւորը զայն ձեռքէն կորուսածին պէս ինքն ալ պիտի մեռնի:

Նոյն միջոցին Իօլքոսի Եսոֆն թագաւորը իր Պէլիաս եղբորմէն դահլնկէց եղած էր: Եսոֆնի Յասոն տղան քսան տարու եղածին պէս իր Պէլիաս հօրեղբորմէն հայրական ժառանգութիւնը պահանջեց. Պէլիաս անոր խնդիրքը մերժելու համար Յասոնի առաջարկեց որ երթայ ոսկեգեղմը իրեն բերէ: Յասոն՝ իր քաջութիւնը ցուցնելու այս առիթը ուրախութեամբ ընդունեցաւ և երկու հարիւր յիսուն դիւցազուններու հետ՝ որոնց գլխաւորներն են, Հերակլէս, Թէսէոս, Քասթոր, Պոլիտիս, Որփէոս եւ, Աթենասի ցոյց տուած օրինակին համեմատ շինուած Արգոս անուն նաւ մը հեծնելով ճամբայ ելաւ դէպ 'ի Կողքիս՝ Քրիստոսէ 1219 տարի յառաջ. այս նաւուն անունով սոյն դիւցազունները արգոնտարդը ըսուեցան:

Յասոնի ճամբորդութիւնը տարիներ տևեց, բայց նա յաջողութեամբ իր նպատակին հասաւ նոյն իսկ Կողքիսցւոց Այետէս թագաւորին Մէտէա վհուկ աղջկան օգնութիւնով՝ որ վինքը սիրելով՝ հրաջուէչ ցուլերը և վիշապը թմրեցնելու արհեստը սորվեցուց իրեն ու հետը թեսալիա փոխաւ:

Այետէս՝ իր աղջկան ու Յասոնի ետևէն ընկաւ, բայց Մէտէա զանիկա ուշացնելու համար իր Աք-

սիրտ եղբայրը յօշերով՝ անոր անդամները ճամբուն վրայ ցաննեց, որպէս զի իր հայրը զանոնք ժողովելու զբաղելով ժամանակ կորսնցնէ :

Յասոն դարձեալ Մէտէայի օժանդակութեամբ Պէլիասի ձեռքէն իօլքոսի թագաւորութիւնը առաւ, բայց միայն տասը տարի Մէտէայի հետ ապրեցաւ ու ապերախտութեամբ անորմէ բաժնուելով՝ կորնթոսի թագաւորին Գլաւկա աղջիկը կնութեան առաւ : Մէտէա այս անհաւատարմութենէ կատղած Գլաւկայի անդամանդազարդ հագուստ մը զրկեց որ մահառիթ թոյներով թրջուած էր : Գլաւկա այս հազուստէն մեռնելով՝ Յասոն զՄէտէա պատժելու վազեց, բայց Մէտէա նոյն խկ իր զաւակները մորթելով Աթենք փախաւ և Յասոն ինքզինքը սպաննեց :

Ի Տ Ի Բ

Եօնն պերայ կռիւն Թէֆէի առջև :

Թէբէի Լայոս թագաւորը պատգամէն լսած ըլլալով որ իր Յոկասթ կնիկէն ծնելիք տղան զինքը պիտի մեռցընէ, հրաման տուաւ զինուորի մը որ ծնելուն պէս սպաննէ զանի :

Բայց զինուորը տղուն վրայ գթալով՝ լեռ մը տարաւ զան և ոտքերէն ծառէ մը կախեց : Նոյն միջոցին կորնթոսի թագաւորին հովիւը Փորրաս՝ տղուն ձայնը լսելով՝ եկաւ ազատեց զան և Մերոպէ թագուհիին տարաւ : Մերոպէ զան իրեն որ-

դեղրելով՝ խնամեց ու ոտքերն ալ բփշկեց՝ որոնք ուռած էին, և որու պատճառաւ նա Էտիր կոչուեցաւ՝ որ սոնուռոյժ կը նշանակէ :

Էտիր մեծցածին պէս՝ իր ճակատագիրը հասկընալու համար պատգամին դիմեց և այս պատասխանը ընդունեցաւ — Էտիր իր հայրը պիտի սպաննէ ու մօրը հետ ամուսնանալով զարշի սերունդ մը պիտի ունենայ —: Այս գուշակութիւնը սուտ հանելու համար Էտիր կորնթոսէն մեկնեցաւ ու Փովլիս գնաց. բայց ճամբան՝ նեղ անցքի մը մէջ՝ մարդու մը հանդիպեցաւ որ գոռոզութեամբ առաջ անցնիլ կ'ուզէր : Էտիր սպաննեց զանի. այս մարդը՝ իր հայրը և Թէբէի թագաւորն էր :

Էտիր իր ծննդեան երկիրը Թէբէ գալով՝ Սփինքսը գտաւ որ նոյն երկիրը կ'աւերէր : Այս Սփինքսը կնիկի գլխով, շուճի մարմինով ու վիշապի պաշով հրէջ մ'էր որ անցորդները բռնելով անոնց հանելուկներ կ'առաջարկէր : Այս հանելուկները բացարեւ չկրցողները իրեն ճարակ կ'ըլլային :

Քրէօն՝ Լայոսի աները՝ որ ասոր մեռնելէն ետքը կը թագաւորէր Թեբէի վրայ՝ իր աղջիկը տալ խոստացեր էր աս հրէջը սպաննողին : Սփինքսին սովորապէս առաջարկած հանելուկը աս էր — Ո՞րն է այն կենդանին որ առտու չորս ոտքով, կէսօրին երկու ոտքով՝ և իրիկուն երեք ոտքով կը քալէ :

Էտիր խոստացուած վարձատրութենէն քաջալերուած՝ Սփինքսին ներկայացաւ և հանելուկը լուծեց, պատասխանելով թէ այդ կենդանին մարդս էր՝ որ մանկութեան ատեն չորս ոտքով կը քալէ, երիտաւրդութեան ատեն՝ որ կեանքի կէսօրն է՝

երկու ոտքով և ծերութեան մէջ երեք ոտքով
այսինքն դաւադանով մը քարշ կու գայ : Սիինքսը
այս պատասխանէն յաղթուած ինքզինքը ծովը
նետեց :

Այս յաղթանակին վրայ Էտիբ' որ Կորնթոսի թա-
գաւորին տղան կը կարծուէր՝ Թէբէի թագաւոր
ընտրուեցաւ և ամուսնացաւ իր մօրը Յոկասթին
հետ որ Քրէօնին աղջիկն էր, և անորմէ երկու մանչ՝
Էտէօկը ու Յօլինիկէն ունեցաւ և երկու աղջիկ՝ Ան-
թիկօն և Իզմէն :

Տարիներէ ետքը Թեբէի մէջ սաստիկ ժանտախտ
մը պատահելով պատգամը ըսաւ որ պիտի չգաղ-
րի այն մինչև որ Լայոսի սօլաննիչը չարտաքսուի ,
չատ հետազօտութիւններէ ետքը Էտիբ իմանա-
լով որ ինքը հայրասպան և պղծագործ եղած էր՝
ուստի իր թագաւորութիւնը երկու որդւոցը թո-
ղուց ու ինքզինքը կուրցընելով իր Անթիկօն աղջ-
կան առաջնորդութեամբ ելաւ Աթէնք գնաց ու
հոն մեռաւ : Անթիկօն որդիական սիրոյ նշանաբա-
նը մնացած է :

Էտիբի երկու որդիքը՝ Էտէօկը և Յօլինիկէ փոփո-
խակի պիտի թագաւորէին մէյմէկ տարի . բայց
Էտէօկը թագաւոր եղածին պէս՝ ալ չուզեց հրա-
ժարիլ, որով Յօլինիկէ իր աներ՝ Արկոսի Ատրաստ
թագաւորը և ուրիշ վեց նշանաւոր զիւցազներ ի-
րեն օգնութեան կանչելով Թեբէի վրայ յարձակե-
ցաւ : Բայց Թիրեասի գուշակը խոստացաւ որ
Թեբացիք պիտի յաղթեն եթէ Քրէօնի Մենէկէոս
տղան՝ քաղքին փրկութեան համար ինքզինքը զոհէ :
Ուշօթի որ ըլլաւ, ըսաւ վեհ իշխանը և խօյն

թշնամոյն առջև ինքզինքը քաղքին պարիսպներէն
վար նետեց, և Արկոսեանք յաղթուեցան իրօք :

Երկու եղբարը նորորինակ կուռով մ'ուզելով այս
երկար կուռին վերջ տալ՝ մենամարտութեան մը
մէջ զիրար սպաննեցին : Բայց մահը անգամ իրենց
ատելութիւնը չվերջացուց, վասն զի կ'ըսուի թէ
նոյն իսկ կրակին մէջ՝ ուր իրենց երկու մարմին-
ները կ'այրէին, բոցը երկուքի բաժնուեցաւ :

Տրոլայի պարիսպներ :

Տրոլա՝ Աքամանտոր գետին վրայ և Իսա լե-
ռին մօտ շինուած քաղաք մ'էր : Տրոլայի առա-
ջին թագաւորն եղաւ Տարտանոս, որու յաջոր-
դեցին՝ Էրիբթօնիս, Տրոլո՝ որու անունով քա-
ղաքն ալ Տրոլա կոչուեցաւ, Իդոս՝ որ Իդիոն բերդը
չինելուն Տրոլա երբեմն Իդիոն ալ ըսուեցաւ, և ի
վերջէ Լաոմէտօն և Պրիամոս :

Պրիամոսի որդին Պարիս՝ Սպարթայի Մենելաոս
թագաւորին բացակայութեան միջոցին անոր Հե-
զինէ կինը գողնալէն յառաջ եկաւ Տրոլայի կոչա-
կաւոր պատերազմը՝ որ Հոմերոս և Վիրգիլիոս բա-
նաստեղծները երգած են, առաջինը Եղիական ու
երկրորդը Ենէական անուն զիւցազներգութեանց
մէջ :

Մենեւաւուս իրեն եղած նախատիքին վրէժք Պարիսէն լուծելու համար բոլոր յոյն իշխաններն իրեն օգնութեան կանչեց՝ որոնց գլխաւորներն էին, Ազամեմնոն՝ Արկասի թագաւորն ու Մենեւաւուսի եղբայրը։ Նետաոր, արգոնաւորդներէ մին՝ որ մեծ փորձառութեան տէր ըլլալուն շատ յարգուած էր։ Ողիսես՝ Իթակէի թագաւորը, որ իր հենեկոյէ կնոջմէն չբաժնուելու համար չուզելով պատերազմին մասնակցիլ խենթ ձեացուցեր էր ինքզինքը։ Բայց իր վարպետութիւնը երևան հանեց Բալաւէտէս։ այն միջոցին որ Ողիսես յիմարաբար ծովեզերքը արօր կը վարէր ցորենի տեղ աղ ցանելով Բալամէտէս Ողիսեսի տղան Տելեմաքը առնելով խոփին առջև դրաւ։ Ողիսես անմիջապէս խոփը մէկդի քաշեց իր տղան չփրաւորելու համար, որով իր կեղծիքը երևան ելնելով ստիպուեցաւ միւս իշխաններուն ընկերանալ։

Ողիսես շատ խորագէտ և Սթենասայ սիրելիէր, (երես 32-33)։ Բայց յոյն իշխաններու ամենէն նշանաւորն էր մեծն Աքիլէս, Լարիսայի Աէդէոս թագաւորին և Թէթիսի որդին, (երես 47)։ Թէթիս զԱքիլէս անխոցելի ընելու համար ծնածին պէս զայն կրունկէն բռնելով Մաիքսին մէջ մխեր էր, անոր համար Աքիլէս միայն կրունկէն կրնար փրաւորուիլ։ Քիրոն յուշկապարիկը կրթեր էր զանի և առիւծի ուղեղով սնուցանելուն համար աս դիւցազնը աննման ոյժ մ'ունէր կ'ըսեն։

Պատգամը ըսած էր որ առանց Աքիլէսի աջակցութեան անկարելի էր Տրոյան առնուլ, և թէ նա պէտք էր մեռնիլ նոյն քաղքին պարիսպներուն

տակ։ Թէթիս այս գուշակութիւնն ՚ի գերև հանելու համար զԱքիլէս Լիքոմէտ թագաւորին ազլկանց քով դրկեց աղջիկի հագուստներով։

Ողիսես Աքիլէսի թագաստոցը իմանալով բերեղակի պէս ծպտած Լիքոմէտի պալատը ներկայացաւ և այն տեղի կանանց ծախելու համար զարդեր ցուցուց որոնց մէջ սուրեր, սաղաւարտ մը և ուրիշ զէնքեր պահած էր։ Աքիլէս իսկոյն զէնքերը ընտրելովը ինքզինքը ճանչցուց՝ և Ողիսեսի ընկերացաւ։

Ատնցմէ զատ յունական բանակին մէջ կային երկրորդական դիւցազուներ, որք են՝ Պատրոկլէս՝ Աքիլէսի մտերիմը, երկու Այասները, Տիւմէտ և Տիլոկտետ։

Տրոյացոց բանակին գլուխը անցած էին, Պրիամոսի յիսուն օրդիքը, որոնց ամենէ նշանաւորն էր Հեկտոր։

Յունաց բանակը որ հարիւրական հոգի կրող հազար նաւէ կը բաղկանար, գնաց Բէոպտիայի քաղաքներէն մէկուն նաւահանգիստը սպասեց յաջող հով մը չգտնելուն, բայց կալքաս գուշակը իմաց տուաւ որ յաջող հով մը չպիտի կրնայ գտնել եթէ Ագամեմնոն իր Իֆիթէնի աղջիկը Արտեմիսի զո՞ չմատուցանէ։ Ագամեմնոն երկար ատեն ընդդիմացաւ իր սիրելի զաւակը զոհելու, բայց աստուածներէն և բանակին դժգոհութենէն վախնալով անոր մահը վճուեց։ Սակայն Արտեմիս այս խեղճ հօր վրայ զթալով՝ անձամբ Իֆիթէնին ազատեց այն միջոցին որ քրմապետը զան պիտի մորթէր և անոր տեղ վայրի այծեամ մը դնելով՝ Ի-

Ֆէժիւնին իրեն քրմուհի ըրաւ : Ասոր վրայ յաջող հով մ'ալ եղաւ և յունաց բանակը Տրովագայի ե-
զերքը հասաւ :

Նոյն իսկ աստուածները այս հռչակաւոր պատե-
րագմին մասնակից եղան, ոմանք յունաց կողմը
բռնեցին և ոմանք Տրովացւոց : Հերա և Աթենաս
յունաց կուսակից էին, և Աստղիկ Տրովացւոց :

Հերայի և Աթենասի Տրովացւոց դէմ ունեցած
հակառակութեան պատճառն էր Թհեթիսի և Պե-
դէոսի հարսնիքը (երես 47), ուր ամեն աստուած-
ներն հրաւիրուած էին բաց 'ի Արէսէն, և Պելլո-
նայէն, որոնք վրէժխնդրութեամբ սեղանին վրայ
ոսկի խնձոր մը նետեցին Բեդեցկոֆանին ուղղուած.
աս խնձորը Ողիւպոս աստուածաբնակ լեռը տակ-
ու վրայ ըրաւ, վստն զի ամեն մէկ դիցուհի ինք-
զինքը գեղեցկագոյնը կը համարէր, մասնաւորապէս
Հերա, Աթենաս և Աստղիկ : Արամազդ կուռին վերջ
տալու համար երեք դիցուհիները իտա լեռը՝ Տրո-
վայի Պրիամոս Թագաւորին Պարիս տղուն զրկեց որ
Փոթիգիայի ամենագեղեցիկ հովիւն էր :

Գեղեցկութեան այս մրցանակը ստանալու հա-
մար Հերա՝ Պարիսի հարստութիւն և զօրութիւն
խոստացաւ, Աթենաս՝ գիտութիւն և առաքինու-
թիւն, իսկ Աստղիկ՝ աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ
կինը : Պարիս խնձորը Աստղիկին տուաւ՝ որով միւս
դիցուհիները բարկացան և մտքերնին դրին Տրո-
վայի կործանումով իրենց վրէժը լուծել :

Պատերազմի սկիզբը յաջող էր յունաց համար,
վստն զի իրենց զօրապետները միաբան էին, բայց
շատ շտեւեց Ագամեմնոնի և Աթիլէսի մէջ զէն մը

ծագեցաւ կողոպուտի մը համար զոր Ագամեմնոն
անիրաւարար իրեն կը պահէր փոխանակ Աթիլէսի
տալու : Ասոր վրայ Աթիլէս իր վրանը կը քաշուի
ու չպատերազմիր, որով պասերազմի բաղդը Տրո-
վացւոց կողմը կը դառնայ. յոյները հետզհետէ կը
յաղթուին, կը ջարդուին, մինչև անգամ Աթիլէ-
սի մտերիմը՝ Պատրոկլէս՝ Պրիամոսի Հեկտոր տղէն
կ'սպաննուի : Աթիլէս անոր դիակին առջև՝ Ագա-
մեմնոնի դէմ իր քէնը կ'մոռնայ և Հեկտորի աս-
պարէզ կը կարդայ իր բարեկամին վրէժը լուծե-
լու համար :

Հեկտոր Աթիլէսի Հետ մենամարտելով զիւցազ-
նաբար կը մեռնի խնդրելով որ իր դիակը ըն-
տանիքին զրկուի : Սակայն Աթիլէս անողոք կ'մնայ
և զայն իր կառքին ետին կապելով երեք օր կը
պտըտցընէ Տրովայի պարիսպներուն բոլորտիքը՝
և հագիւ Պրիամոս հազար Թախանձանքով կը յա-
ջողի ետ առնուլ իր որդւոյն յօշոտած մարմինը :

Հեկտորի մահը մեծ վհատութիւն կը ձգէ Տրո-
վացւոց մէջ. Պրիամոս զինադուլ մը կ'առաջարկէ
անոր Թաղման հանդէսները կատարելու որ յոյ-
ներէն կ'ընդունուի : Այս առթիւ ասոնք ալ քա-
ղաքը մոտնելու արտօնութիւն կ'ստանան ուր Աթի-
լէս Պրիամոսի Բոլիքսէնի աղջկան սիրահարելով
զայն կնութեան կը խնդրէ : Խնդրքը կ'ընդունուի,
բայց հարսանեաց հանդիսին մէջ Պարիս վատօրէն
գԱթիլէս նետով կը զարնէ կրունկէն և Աթիլէս որ
միայն անկէ խոցելի էր՝ կը մեռնի իսկոյն :

Մինչ այս մինչ այն ինն տարի անցեր էր և դեռ
Տրովա կ'գիմանար. յոյները կ'իմանան որ Աթենասուք

երկնընկեցիկ մէկ արձանը՝ Պալլատիօն, քաղաքը կը պաշտպանէ: Ուղիսևս և Տիոմէտ գեանափորէ մը մինչև դիցուհիին խարանը հասնելով արձանը կը գողնան՝ որով Տրովա միայն իր քաջերու պաշտպանութեանը կը մնար: Ուղիսևս այդ քաջերն ալ խաբելու հնարքը կը գտնէ:

Յունական բանակը յանկարծ աներևոյթ կ'ըլլայ՝ իբրև թէ տասնամեայ պաշարումէ մը տաղտկացած, իրենց նաւերը Թենետոս կղզիին ետին կը պահուին և Տրովայի պարիսպներուն տակ միայն փայտէ ահագին ձի մը կը թողուն իբր հատուցում Աթենասի՝ Պալլատիոնը գողնալուն համար: Տրովացիք միամտաբար ներս կ'առնուն ձին, որու կողերուն մէջ յոյն զինուորներ պահուած էին, և որոնք գիշերը դուրս ելնելով քաղաքը հրոյ և սրոյ ճարակ կ'ընեն: Աքիլլէսի Պիւռոս տղան իր ձեռքով ծերունի Արիամոսը կը մեացընէ՝ և Տրովա խպառ կը կործանի Քրիստոսէ 1209 տարի յառաջ:

Սակայն Տրովայի պատերազմը և յաղթութիւնը շատ սուղի կը նստի յոյներուն ու միայն ծերունի Նեստորը յաջողութեամբ իր հայրենիքը կը դառնայ:

Ագամեմնոն իր Արգոսի գահը և Կլիթմէնիսթրա կինը՝ Էգիստի ձեռքը, իր Օրէստէս տղան մօրը ձեռքէն փախած կը գտնէ՝ և նոյն ինքը կնոջմէն կ'սպաննուի:

Օրէստէս Արկոս կը վերադառնայ և իր մայրը սպաննելով՝ հօրը վրէժը կը լուծէ. բայց իր մայրասպանութեան վրայ խիզճէն տանջուելով աստուածներու պատգամ կը հարցնէ. աստուածները կը հրամայեն իրեն Տօրիս երթալ և անկէ Արտե-

միսի արձանը բերել: Օրէստէս սոյն պատգամը 'ի դործ դնելու համար իր սերտ բարեկամ Բիլատի հետ ճամբայ կ'եղնէ. բայց Տօրիսի թագաւորը՝ Թօաս, հոն եկող ամեն օտարականները բռնելով՝ Արտեմիսի զոհ կը մատուցանէր: Ուստի Օրէստէս իր բարեկամին հետ հոն հասածին պէս՝ բռնուելով Արտեմիսի տաճարը կը զրկուի զոհուելու: Անտոն երկու բարեկամներու մէջ ազնիւ կռիւ մը կ'սկսի. Բիլատ՝ դահիճ քրժուհիին առջև կը պնդէ որ ինքն է Օրէստէս և ինքը պէտք է մեռնիլ յառաջ: Օրէստէս կը բողբէ՝ և այն միջոցին որ քրժուհին նուիրական դանակը կը վերցընէ զանի մորթելու՝ կանկ կառնու յանկարծ իր եղբայրը ճանչնալով, Օրէստէս ալ իր Իֆիօէնի քոյրը կը ճանչնայ մէկէն զոր Արտեմիս իրեն քրժուհի ըրած էր (երես 68) և զոր մէջս՝ ալ տեսնելու յոյս չունէր: Երկու բարեկամները այս տեսարանէն յառաջ եկած չիոթութենէն օգուտ քաղելով Թօասը կ'սպաննեն և Իֆիօէնին առնելով Յունաստան կը դառնան:

Ուղիսևս տաս տարի ծովէ ծով կը շրջի Իթակէ շղարձած: Հովերը գինքը Սիկիլիա կը տանին ուր Բօլիֆէմ անուն կրկուցին ձեռքը կ'ըյնի իր վեցընկերներով: Իթակէի թագաւորին դործը լմնցած է եթէ հնարագիտութեամբ վտանգին առջև չառնէ, ուստի նա Տրովայի պատերազմին պատմութիւնը ընելով՝ կը քնացընէ զանի և կրակ դարձած երկաթով մը անոր միակ աչքը կը կուրցընէ: Բօլիֆէմ կ'արթննայ սոսկալի ձայներով, բայց աչքը կոյր է և չկրնար իր թշնամիները բռնել, որոնք շուտով իրենց նաւերը դառնալով կղզիէն կը հեռանան:

Կիկլոպին ձեռքէն ազատելէն ետքը՝ Ռդիսևս Ար-
 քէնաներու ձեռքէն ալ կրցաւ պրծիլ (երես 32),
 բայց աւելի դժուարութեամբ կրցաւ հեռանալ Կա-
 լիբոս յաւերժահարսին կղզիէն ուր եօթ տարի
 մնաց:

Մինչդեռ Ռդիսևս այսպէս ծովերուն և ճակա-
 տագրին դէմ կը մաքառի, իր կինը Բենեւլոբէ ա-
 նոր վերադարձը կ'սպասէր համբերութեամբ. շա-
 տերը զինքը գլխէ հանել ուզելով կը պնդէին թէ
 Ռդիսևս մեռած էր և թէ պէտք էր նոր ամուսին
 մը ընտրել իրեն. Բենեւլոբէ խոստացած էր այս ըն-
 տրութիւնն ընել իր սկսած մէկ ձեռագործը լմն-
 ցածին պէս, և որպէս զի շլմնայ այն՝ ցորեկը գոր-
 ծածը գիշերը կը քակէր, մինչև որ Ռդիսևս գալով
 իր բոլոր ոստիները կ'սպաննէ և խաղաղութեամբ
 կը թազաւորէ իր կղզւոյն վրայ:

Իսկ իրենց հայրենիքի կործանումէն ազատող
 Տրովացիք՝ Ենէասի առաջնորդութեամբ Իուպիտ
 կ'երթան և Լաթիոն կոչուած երկիրը կ'ընտան:

Դ Ե - 1 - 1 Ե - 2

Դեւկալիոն՝ Պառնաս լեռին մօտ Թեսալիայի վրայ
 կը թագաւորէր երբ Նրհեղեղը տեղի ունեցաւ:
 Բայց Արամազդ զայն իր Պիւտոս կնոջը հետ փրկեց
 ու իրենց պզտի նաւակը գնաց Պառնաս լեռին վրայ
 նստաւ: Զուրերը քաշուելուն պէս՝ ասոնք Աստրէաի
 մօրը՝ Թեմիսին հարցուցին թէ մարդկային սերուն-

դին անման համար ինչպէտք էին ընել: Թեմիս պատ-
 դամ տուաւ որ գլուխնին ծածկելով իրենց մօրը
 ոսկորները ետևնին նետեն: Դեւկալիոն մտածելով
 գտաւ որ իրենց մայրը երկիրն էր ու ոսկորները
 քարերը, ուստի Թեմիսի պատուէրին հետևեցաւ ու
 իր նետած քարերը էրիկ մարդերու փոխուեցան իսկ
 կնոջը՝ Պիւտոսին նետածները կիներու:



ՀԵՒՐԳ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Ամեն բանէ առաջ Բարապրահման կար որ հնդկա-
կան երրորդութեան՝ Թրիմուրթիի՝ մայրն եղաւ :

1 Պրահմա՝ ստեղծիչ զօրութիւնն է և երկրի
նշանաբանը :

2 Վիշնու՝ բեղմնաւորող ջուրն է, վերանորոգիչ
տարրը՝ որ աշխարհիս փրկութեան համար յետոյ
կը մարմնանայ :

3 Սիվա՝ աւերիչ հուրը՝ որ միանգամայն կեանքն
ու մահը, լոյսն ու խաւարը, բարին ու չարն է :
Թրիմուրթի՝ կը նկարագրուի եռադիւխի մարդու
մը նման և կը ներկայացուի ՕՄ միսթիքական ա-
նունով որ երեք սանօքրիթ գրերէ կը բաղկանայ :

Մեծն Պրահմա կամ Բարապրահմա ոչ սաճար
ունի ոչ պատկեր. ամեն տեղ է ու ամեն բանի
մէջ :

Հնդկական փիլիսոփայութեան համեմատ այս
աշխարհս լոկ երազ մ'է որու առաջին պատճառն
է Պրահմայի կամքը, և երկրորդը Մայան՝ մայր ե-
րազներու և ամեն էակներու : Մենք ամենքս ալ
կ'ապրինք երազի մը մէջ՝ որու դէպքերը մեր գոր-
ծարաններու արդիւնքն են :

Հնդիկներէ պաշտուած կովը Մայաի՝ կամ իդա-
կան սեռին սկիզբն է :

Վիշնու՝ ինն անգամ մարմին առնելով աշխարհը
եկ յ՝ Էնուի, Էրիայի, Վայրենի խոյի, գաճաճի

եւ կերպարանքով, տասներորդ անգամ մ'ալ պիտի
գայ ճերմակ ձիւռ փոխուած : Այս հնդկական Պե-
գամսը երեք ոտքերուն վրայ կեցած է, եթէ չոր-
րորդն ալ գետինը դնէ աշխարհքը անդուռդին մէջ
պիտի ըյնի ու կործանի, առայժմ նա կաթէ ծովի
մը մէջ կը քնանայ հինգգլխի օձի մը վրայ :

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Օգիրիս՝ Արամազդի որդին՝ Եգիպտոս հաստատ-
ուեցաւ եգիպտացիները կրթելու իր Իզիս քորջը
հետ՝ որ միանգամայն իր կինն էր և անոնց վրայ
թագաւորեց :

Իզիս ցորենն ու գարին գտաւ, Օգիրիս երկրա-
գործական գործիները հնարեց, ամուսնութեան
հիմնադրութիւնը հաստատեց, ու քաղաքական ըն-
կերութեան հիմը դրաւ : Այգի տնկել սորվեցուց
և Թէբէ քաղաքը շինելով զայն նուիրեց Ամինեան
Արամազդին :

Յետոյ բոլոր աշխարհքը կրթելու համար անոր Խի-
րեղ ուղեւով շատ զօրքով ճամբայ ելաւ իր փոխա-
նորդութիւնը Իզիսին թողով և անոր առաջին պաշ-
տօնեայ տուաւ Արգոսը՝ որ Եգիպտոսի գլխաւոր
քաղաքներու մէջ Հարիւր ոստիկան կարգելուն հա-
մար Արգոս Հարիւրաչեայ ըսուեցաւ :

Օգիրիսի բացակայութեան տեսն՝ իր Թիֆոն կամ
Քրֆան եղբայրը՝ դահը յափշտակել ուղեց, սա-
կայն չյաջողեցաւ, այլ յետոյ Օգիրիսի վերադարձին
խնջոյքի մը մէջ խաբէութեամբ զանի բռնելով՝ Նե-
ղոսին մէջ նետել տուաւ :

Իգիս իր ամուսնայն մահը լսելով անոր մարմինը
փնտռեց և գտաւ Փիւնիկէի արեւրուն վրայ և իր
Օրիւս տղուն հետ Թըքանին վրայ յարձակելով ա-
նոր յաղթեց և Օրիւս իր հօրը գահը նստաւ :

Իգիս և Օղիրիս երկրագործութեան արհեստը
տրվեցնելուն համար՝ եզրապացիք եղն ու կովը
նուիրեցին անոնց :

Օղիրիսը ներկայացնող կովը Ապիս կը կոչուէր
և պէտք էր սև ըլլալ՝ ճակատին վրայ ճերմակ նշա-
նով մը :

Իգիսի և Օղիրիսի առասպելը ռամկին համար ան-
խնայնալի և միայն քուրմերն թափանցելի էր : Որով-
հետև Նեղոսի արեւըններուն վրայ Իգիսէ և Օղիրի-
սէ յառաջ օձեր , կոկորդիլոսներ և չորքոտանիներ
սրաչառած էին , Իգիսի և Օղիրիսի կրօնը երկրոր-
դական տեղ մը կու տայ անոնց և հոգեփոխու-
թիւնը սոյն կրօնին գլխաւոր մասերէն մէկը կ'ըլլայ :

Իգիս՝ Եզրապոսի անձնաւորութիւնն է , Օղիրիս՝
Նեղոս բեղմնաւորիչ գետին . Թըքանը անասպառի
խորչակն է որ քոյսերը կը չորցնէ և ամեն կողմ
աւեր ու սուգ կը սփռէ : Այն միջոցը յորում Թը-
քան եզրօրը գահը կը յամուշտակէ՝ չորութեան ա-
միսներուն կը պատասխանէ : Օրիւս Ապրողնն է ա-
մուսնային արեւադարձին մէջ՝ և ասոր Թըքանի վրայ
տարած յաղթանակը՝ Նեղոսի երկրորդ ողողումը
կը նշանակէ :

Ինչպէս հնդկական նաև եզրապոսի գիցարա-
նութեան մէջ կը գտնենք կենդանարար կրակին և
բեղմնաւորիչ խոնաւութեան և երրորդութեան
գաղափարները :

Օղիրիս արեւակնային տարին ալ կը նշանակէ և
այն ատեն Իգիս լուսին՝ և իր կափի եղջիւրները գի-
շերային աստղին մահիկներ կ'ըլլան : Այս պատճա-
ռաւ այս չորսին պաշտօնը իրար կը խառնուին :

Ասոնցմէ զառ երկրորդական և երրորդական
աստուածներ ալ կային որոնց գլխաւորներն են՝
Տրէ , Տրթա , Սէմ-Հերթուլէս որ տարիին անձնա-
ւորութիւնն է ու իր 12 քաջագործութիւնները 12
ամիսները կը նշանակեն : Հերմէս՝ գիտութեանց
ուսուցիչը և Շնիկ աստեղ անձնաւորութիւնն է :

ԱՍՈՐԻՈՅ ԵՒ ԲԱԲԵԼԱՅԻՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Ասորւոց ամենէ մեծ աստուածն էր Իլաւ կամ
Ասուրորմէ բոլոր աստուածները կը ծագէին , յե-
տը Բէլ՝ որ արև կը նշանակէր կամ այն բարե-
բար աստղին ճառագայթներէն բեղմնաւորուած
ընութիւնը : Երկրորդական աստուածներն էին Մէ-
լէրս (լուսին) , Աստարտ , ևս :

Բարեւրացիք ասորւոց կրօնը ունէին և մասնաւո-
րապէս կը յարդէին Բէլը : Կ'ըսուի թէ Բարեւրնի
աշտարակը որ ամենահսկայ և հիանալի շէնք մ'էր՝
ասոր տաճարն էր :

Բաղդէացիք իրենց քուրմերն էին և Բէլի տա-
ճարէն աստղեր դիտելով գտան աստղագիտու-
թիւնը , որմէ սխալ գիտութիւն մ'ալ յառաջեկաւ
աստղարաշխութիւն անունով :

ՊԱՐՍԻՅ ԵՒ ՀԱՅՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Պարսիկները իրենց իմաստութեամբ շատ հուշա-
կաւոր էին : Արեւ կը պաշտէին և մասնաւորապէս
Վրակը կը յարգէին : Այս նուիրական կրակին սրահ-

պանոթիւնը՝ զոր երկինքէն իջած կը կարծէին, մոգերուն յանձնուած էր, որոնք պարսից գիտուններն ու քահանաներ էին :

Պարսիկները գերագոյն և յաւիտենական աստուած մը կը ճանչնային՝ Զրահաւը—Սխէթին՝ այսինքն անասանման ժամանակը : Այս աստուածէն, որ անսկիզբն ու անվախճան է, բխած են Որմիզդ և Ահրիման :

Որմիզդ բարւոյն և լոյսին սկիզբն էր, բոլոր բարեաց աղբիւր : Որմիզդը մարդկային սեռը կը սնուցանէ, կը պահպանէ, ու բոլոր էակներու կեանք կու տայ . Իզէաները իր հրեշտակներն են :

Ահրիման չարին ու խաւարին աղբիւրն է և Որմիզդի հակառակորդը : Ամեն ոճիրներու, հիւանդութեանց, մրրիկներու ու ժանտախտի հայրը, տէվերը իբ՛ հրեշտակներն են :

Մէհր կամ արևու ոգին, Որմիզդի ծնունդն է, ու անոր կը հպատակի . հազար ականջ և տասը հազար աչք ունի, որով տիեզերքի մէջ անցած դարձածը լու կը լսէ և կը տեսնէ :

Պարսից կրօնին վարդապետութիւնն երբ իրենց նուիրական գիրքին՝ Զէնտավէստային մէջ արձանագրուած են, զոր մոգերու կրօնքին հիմնադիր Զօրօասդը շինած է : Այս նշանաւոր մարդը Մարաց կիւրոս թագաւորը դահը չեւած՝ գրէթէ Քրիստոսէ 360 տարի չառաջ ծնած է :

Մեր նախնեաց պաշտած աստուածներու վրայ չառ տեղեկութիւն չունինք, միայն քանի մը պատմագիրներ՝ մասնաւորապէս Աղաթանդեղոս և Խորենացի յիշած են,

1 Ահուրումաշտա (անստիւն հուր իմաստութեան) Պարսից Որմիզդը, կամ Զևս՝ այսինքն Արամազդ որու մեհեանը Դարան գաւառին մէջ կը գտնուէր :

2 Միհր՝ զոր Աղաթանդեղոս Արամազդի տղան կը համարի և որ նոյնչափ պաշտուած էր, ասոր հարուստ մեհեանը կը գտնուէր բարձր հայոց Դերջան գաւառին Բաղառիճ գեղը : Միհր կամ Միթրա՝ զենտ լեզուով արև կը նշանակէ և յունոց Ապոլլոնը, եզիպտացոց Օրիսը և բարելացոց Բէլլը կը համարուի : Միհրի մեհեանները՝ որոնց մէջ միշտ կրակ կը վառէր, կը գտնուէին Սրմաւիր և Բաղաւան որ հիմա Բաղու կ'ըսուի : Միհրդաս անունը Մէհր և Գոգ բառերէ կը բաղկանայ և կը նշանակէ Միհրատուր, ինչպէս որ հիմա կ'ըսենք աստուածատուր ևն :

Միհրի մեհեաններուն մէջ կը պաշտուէին նաև Արևն ու Լուսինը, զորս Պարսից նախն Արամազդայ աչքեր կը համարէին :

3 Անահիտ՝ որ յոյներու Արտեմիսը և լատինացոց Տիանան չէ ամենևին, այլ տարբեր աստուածուհի մը, այս սխալին տեղի տուած է ըստ երևուութի՝ Անահիտ անունին աջէն ձախ հեգելով Տիանա կարդացուիլը . հայոց Անահիտը, կ'ըսէ Պ. Է. մին, տարբեր աստուածուհի մ'է որ Աղաթանդեղոսի ըսածին նայելով՝ մեր նախնեաց պահպանը կը համարուէր, Արամազդի ցեղէն՝ և առաքինութեան ու համեստութեան մայրը : Անահիտ խիստ յարգի էր . Պիլիոս կ'ըսէ թէ (Քնական պատմ. Լ. Գ. 24) առաջին անգամ շինուած ոսկի կուռքը՝ Հայաստանի մէջ Անահիտինն է, իբ մեհեանները

կը գտնուէին Բարձր Հայոց Եկեղեցոց գաւառը .
Արտաշատ և Տուրուբերան նահանգին Աշտիշատ
քաղաքը :

4 Աստղիկ՝ որու գլխաւոր մեհեանը կը գտնուէր
Աշտիշատ :

5 Նանէ՝ կը պաշտուէր Բարձր Հայոց Եկեղեցոց
գաւառի Թիւ աւանը :

6 Բարչամին՝ որու մեհեանը Դարանաղիք գաւա-
ռին Թորգան աւանը կը գտնուէր : Կ'ըսեն թէ ձը-
մեռուան մէջ Վահագն ասորմէ յարդ գողնալով՝
երկինքն ի վեր փախաւ , և ճամբան յարդերը
թափելով յարդէն ձեռք շինեց , այն է՝ ձեռք կոնի :
Տիգրան ասոր փղոսկրէ , բիւրեղէ ու արծաթէ շի-
նուած արձանը Թորգան տարաւ : Այս արձանը
Բաբելոնէ եկած կը համարուի :

7 Տիր՝ որ վերինին պէս ասորի կամ բաբելոնի
աստուած մը պէտք է ըլլալ յաւնաց Մերքիւրիօսը
և Եգիպտացոց Հերմէսն է , վասն զի Տիր՝ քուր-
մերու ուսուցիչը , Արամազդայ գրազիրը՝ և հոգի
ները դժօխք կրողն էր : Պ. Էմինը կ'կարծէ որ Գը-
ղ Գանէ՝ ռամկական խօսքը՝ Տիրը տանի ըսելու տեղ կը
գործածուէր : Այս կարծիքը հաւանական է , բայց
մենք աւելի կ'կարծենք որ այդ խօսքը Կըղ Գանի
է և ոչ թէ Գըղը , որ դարձեալ Տիրի կ'յարմարի ,
վասն զի Տիր հողիները դժօխք կրողն էր , (տես
երես 17) : Տրդատ անունը Գըղ և Գորբաներէ շե-
նուած է և կը համապատասխանէ կերպով մը ար-
դի Տիրասուր անունին : Տիր՝ բաբելոնացոց լեզուով
Նապուխ ըսուած է , ասոր արձանը Արգար Մծբի-
նէն Եդեսիա դրկեց :

Քրիստոսէ 114 տարի առաջ Արտաշէս Ա. իրը-
կորոպուտ Յունաստանէն բերած աստուածները Ար-
մաւիր քաղաքը դնել տուաւ , որոնք պղինձէ և
ոսկեղօծ էին , Արտեմիս , Հերակլէս , Արամազդ ,
Աթենաս , Հեփեստոս և Սփրոդիտէ , զորս Գարա-
նաղիք գաւառին Անի ամրոցը դրաւ իրենց քուր-
մերովը : Յետոյ իր որդին Տիգրան Բ. զանոնք ուրիշ
տեղեր դրկեց , օրինակի համար Արամազդը՝ Անի ,
Աթենասը՝ Թիւ՝ Նանէ աստուածուհիին մեհեանը ,
Արտեմիսը՝ Երեղա Անահիտի մեհեանը , Հեփես-
տոսը՝ Բագառինը գիւղը Միհրի մեհեանը , Սփրո-
տիդէն՝ Տարոնի Աշտիշատ գիւղը Աստղիկի մեհեանը :

Ասոնցմէ զատ մեր նախնիք Ասորի աստուածներ
ալ պաշտած են զորս Արգար Մծբինէն Եդեսիա
տարաւ . Նաբովկ կամ Նապուխ , որու վրայ Տիր
անունով խօսեցանք , Բէլ , Բաթնաքաղ և Թարա-
թա կամ Աստարտէ՝ որ կնիկի կերպարանքով և
ձուկի պոչով կը նկարագրուէր :

Յունաց և հռոմէացոց պէս մենք ալ կիսաստ-
ուածներ կամ դիւցազուններ պաշտած ենք , ո-
րոնցմէ միայն Վահագն կը յիշուի : Ասոր վրայ եր-
գուած երգերը Խորենացին ականջովը լսած էք , կը
պատմին որ նա վիշապներու հետ պատերազմելով
անոնց յաղթեր ու Հերակլէսի քաջագործութեանց
նման քաջութիւններ ըրած է : Վահագն նաև Վիշա-
պաքաղ ըսուած է անշուշտ պատմութեան համեմատ
իր հայրենիքը հրէշներէ մաքրելուն համար . իր
մեհեանը կը գտնուէր Աշտիշատ գիւղը : Հաւանա-
կան է որ մեր նախնիք կը պաշտէին նաև Հայկը՝
զոր Օրին համաստեղութեան կարգը դրած էին :

Իրացազներէ զատ Յարակէլ անուն տեսակ մը ոգի-
ներու, դեերու կամ փէվերու ալ կը հաւտային,
զորս պարսից պէս չար ոգիներ կը համարէին, և
«պօլեր» որոնք բարի հոգիներ էին :

Հայք Նուիրական անտառներ ալ ունեցած են .
Արմենակ՝ առաջին անգամ սօսի անտառ մը տնկեց՝
ուր կատարուած պաշտօնին խորհուրդը միայն նոյ-
նին յատուկ քուրմերը գիտէին . Նուիրական ան-
տառի քուրմ եղած է նաև Արայի տղան՝ Անու-
չաւան որ սօսանուէր ըսուեցաւ :

Քուրմերը շատ առանձնաշնորհութիւններ ունե-
ին և տեսակ մ'իշխաններ էին որոնք միայն որոշ
տուրք մը կը վճարէին տէրութեան . ասոնք ընդ-
հանրապէս ուսեալ մարդիկ էին և դպրոցներ ու
գիւանձառուներ ունէին, որոնք մեհեաններու մաս
կը համարուէին :

ՎԵՐՁ



8 Ա Ն Կ

	Երէ-
Երկնային աստուածներ	4
Մովսային	27
Իժովքի	54
Երկրի	42
Արդոնաւորդներու արշաւանքը	60
Եօթն Պետաց կռիւը	62
Տրովսայի պատերազմը	65
Հնդիկ աստուածներ	74
Եգիպտական աստուածներ	76
Ասորոց և Բաբելացոց աստուածներ	77
Պարսից ու Հայոց աստուածներ	78

ՎՐԻՊԱԿ

Մեալ	Ուրիշ	Երև	Տալ
Կիւրեղա	Կիւրեղէ	4	7
Հեփեստէս	Հեփեստոս	9	22
Կուպիտոն կամ Սէր	Կուպիտոն կամ Երոս այսինքն Սէր	15	8
Որպէս վայրկեան մը կը	Որպէս զի վայրկեան մը	17	20
Լիտիայ	Լիտիոյ	20	11
Տելփինը	Տելփեանը	21	12
Թագաւորին աղ ջիկը	Թագաւորին Սեմե լէ ազջիկը	25	55
Սելենէ	Սելենէս	24	13
Պիւսոս	Պիւսոս	72	25

2617-2620

502

«Ազգային գրադարան»

NL0066406

«Ազգային գրադարան»

NL0066405

«Ազգային գրադարան»

NL0066404

201 ձ

«Ազգային գրադարան»

NL0066403

